

מראי מקומות לעיון בדרך היומי

בית מדרש גבוה
לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו

גליון מספר 271

הוציאת ע"י בנים הנה"ג
ה"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

כאמרו ר' יוחנן ור' יוחנן בן זנובין . . .
היה עומד ונשאל על שאלה
בשם ר' יוחנן בן זנובין . . .
היה עומד ונשאל על שאלה
בשם ר' יוחנן בן זנובין . . .

לע"נ הר"ר צבי בתר"ר מרדכי ורעייתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, כ' כסלו התשס"ט. מסכת קידושין דף ע - דף עו

דף ע' ע"א

(א) גמ', אמר רב חסדא דאמר קרא וכל הנבדל מטומאת גויי הארץ אליהם. פירש התוספות הרא"ש, דיליף מ"בבב הנבדל", דמשמע תרי גוונים הבדלה, דהיינו גירי וחרורי. אי נמי, מ"גוני הארץ". והמהרש"א (חדושי אגדות), פירש, דיליף ממשמעות ד"הנבדל", דהיינו גירי וחרורי שנבדלו מעבודה זרה. וכתב, דליכא למימר דהוה מעיקרא בארץ ישראל. ד"וכל הנבדל" קאי ארישא דקרא, ויאכלו בני ישראל השבים מהגולה", דאירי בעולי בבל.

(ב) רש"י, ד"ה זורעם, אמו. לכאורה קשה, דלקמן (עח). פירש בד"ה כל זרע, דעיקר הקרוי זרע היינו מן האב. והמהרש"א ביאר, דהדרשה מדכתיב אם - דהיינו בצירה. אבל מלשון רש"י לא משמע כן. ואולי יש לומר, דאף דסתם זרע היינו מן האב. הכא דכתיב אבותם זורעם על כרחך זורעם היינו אם. ומצינו כעין זה ברש"י בפירוש התורה (ויקרא כא כ) שהביא (מבכורות מד): שתיבת גרב נשתנה פירושה לפי מה שנסמך לה. (א.ג.).

(ג) גמ', אדון ואמר וכו' והם שמו עצמם כנמר כו'. פירש המהרש"א (חדושי אגדות), דדריש אות נ' ד"אדון", ו"אימר" דבתריה, מלשון נמר. (ועיין באות הבאה).

(ד) גמ', והם שמו עצמם כנמר. פירש רש"י בד"ה כנמר, כחיה זו שאינה מקפדת בזוג חבירתה. וכתב הרש"ש, דמשום הכי נקט נמר, דהוי ממוזר, וכדכתב ר"ע מברטנורא (אבות ה, כ), שנמר נוצר מחזיר היער שרובע את הלבאיאה. והמקנה פירש, דנמר מלשון תמורה, וכדפירש רש"י בשבת (קז): ד"ה אלא. והיינו דרשנין, אני אמרתי שיהיו חשובים ככרוב, והם שמו עצמם כדבר שנתחלף. ודריש לה מ"זאמר", שהוא מלשון חילוף.

(ה) גמ', כאלו חרשו לעולם וזרעו מלח. ביאר המהר"ל (חדושי אגדות), שהמלח אינו ראוי לזריעה, וכן הממורות אינה ראיה לתולדות העולם. ומפני שארץ שיהיה כל העולם מאדם אחד, שההורג אדם כאילו החריב את העולם, לכך אמרו, שחרשו וזרעו מלח לכל העולם.

(ו) רש"י ד"ה בנים זרים, מאשה פסולה לו ולשם ממון נסבה. הרמ"א (אבן העזר סימן ב סעיף א), הביא תשובת הריב"ש (סימן טו), דשרי לישא אשה שאינה פסולה לשם ממון. וכתב בשם האורחות חיים, דמי שפסקו לו ממון לשדוכין וחרו בהם, לא יתקוטט עמהן, ומי שעושה כן אין זיווגו עולה יפה, ומיקרי נושא אשה לשם ממון. וכתב החלקת מחוקק (שם, סק"א), דהאורחות חיים נמי סבר דשרי לישא שאינה פסולה משום ממון, אבל אין לעגן כלתו בשביל כך. אבל בבניאר הגר"א (שם, סק"ו) כתב, דהאורחות חיים סבר דאסור לישא אשה לשם ממון אף שאינה פסולה, אלא אם היה נושאה בלאו הכי.

(ז) גמ', חרש נכנס וחרש יצא וממונם אבד. כתב הפני יהושע, דבדרך רמז דרשנין לה, דכי היכי שהחדש הנכנס מתרבה והולך עד אמצעו, ולבסוף מתמעט. כך זה שנושא אשה לשם ממון, מתמוטט והולך עד שלא נשאר בידו כלום.

(ח) גמ', כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקדוש ברוך הוא רוצעו. פירש התוספות הרא"ש, דלמאן דאמר אליהו זה פנחס נחא, שנתמנה ליפרע על עון זה, לפי שרגיל לקנאות על עבירה כיוצא בה, שקינא במעשה זמרי. ולמאן דאמר דפנחס אינו אליהו, מכל מקום אשכחנין באליהו שהיה מקנא למקום, ובעבירה זו שייך נמי קינאי כדאשכחן במעשה זמרי.

(ט) גמ', והקב"ה רוצעו. פירש רש"י ד"ה רוצעו, דמלקהו ברצועה. וכתב הכלי יקר (שמות כא ה), שיש לפרש דרוצעו במרצע. וכדמוכח מעבד עברי, דציותה התורה לרצוע אונג, כשאומר אהבתי את אשתי השפחה הפסולה.

(י) גמ', ואמר שמואל במומו פוסל. ביאר המהר"ל (נתיב השתיקה פ"א), שהאדם כעץ השדה, והדיבור פריו, וכמו שאין פרי טוב יוצא משורש רע, כך האדם שפוגם בחברו, פוסל במומו, מפני שהדבר הרע שיוצא ממנו נמצא בו.

(יא) גמ', דשקול מן קמאי. כתב המקנה, דאמר הכי, לפי שהחזיק עצמו כהן מבית חשמונאי, (כדאייתא בעמוד ב'), ומצוה להקדימו.

(יב) גמ', פורתא דגונדרייתא הוא דקא עבדינא. כתב המקנה, דהשיבו, דעביד בנין דמצות

מעקה, ואין בכך משום מלאכה בפני רבים. ותמה על הפוסקים, שלא הזכירו היתר עשיית מלאכת מצוה, במי שנתמנה על הציבור. וכן כתב הרד"ל, והוסף, דכיון דמצוה היא, מצוה בו יותר מבשלוחו. וכתב עוד, דקאמר "פורתא דגונדרייתא", משום דלמצות מעקה סגי ב' טפחים.

(יג) רש"י ד"ה אין משתמשין באשה, שלא ילמדה להיות רגילה בין האנשים. הרמב"ם (פכ"א מאיסורי ביאה ה"ה) כתב, אסור להשתמש באשה בין גדולה בין קטנה, שמה יבוא לידי הרהור. בא"י זה שימוש אמרו, רחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת מטה לפניו ומוזגת הכוס, שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד. והרמ"א הביא תשובת הרשב"א (אלף קמ"ח), דיש מקילין בכל אלה, דלא אסרו דברים של חיבה אלא באשתו נדה. והתוס' לקמן (פב) ד"ה הכל כתבו, דכל שאינו עושה דרך חיבה, וכוונתו לשם שמים, מותר.

(יד) גמ', קול באשה ערוה. כתב הרשב"א (ברכות כד), דדוקא קול של שאלת שלום או דהשבת שלום אסור, דאיכא קירוב דעת, אבל שרי לשמוע קול דיבור של אשה.

דף ע' ע"ב

(טו) תוס' ד"ה אין שואלין, היינו דוקא בשאילת שלום אבל לשלוח לה בשלום אפילו על ידי בעלה אסור. התוס' בבבא מציעא (פז) ד"ה על ידי בעלה כתבו, דשרי לשאול איה פלונית, אבל לשאול בשלומה, אפילו על ידי בעלה אסור.

(טז) גמ', דעדיף מיניה עבדי ליה. כתב התוספות הרא"ש, דהחמיר לנדונו, אף דחמיר מנגידא, דחוא ביה חוצפא יתירה, שביזה לרב יהודה. [וכן ביאר המהרש"א בדעת רש"י ד"ה ציער]. והוסף, דהא דלא שמתיה, משום דרגיל דקרי לאינשי עבדי, דדינו בנידוי, כדאייתא לגיטל (כח). משום דבעינא דשמתיה, לא ידע דרגיל בהכי.

(יז) גמ', אמר ליה הכי אמר שמואל כל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא. הקשה הרמב"ן, הא לשמואל, המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור, והני נמי בודאי נתייאשו מהם הבעלים, בשעה שמלך הורדוס. ותירץ, דשמא לא נתייאשו, דסברו שתחזור מלכותן. אי נמי, כיון דיורשיהם אינן ידועים, ושמא איכא יורש שלא התייאש, פסלום והעמידום בחזקתן עד שיוודע שנשתחררו. עוד תירץ, דהנך דרב יהודה דאמר כן סבר, דהמפקיר עבדו צריך גט שחרור, והוה עבדים גמורים. אבל שמואל עצמו לא אמר, דפסולים משום עבדות, אלא שאינן כהנים אלא עבדי כהנים. ועיין באות הבאה.

(יח) רש"י ד"ה כל דאמר, בתוה"ד, וקרא בניו על שם בית חשמונאי. הקשה בחידושי המהרי"ט, כיצד החזיק בניו ככהנים, הא בעו בדיקה, וכדאייתא במידות (פ"ה מ"ד), שהסנהדרין היו בודקים את יחוס הכהנים, וכיון דלא שימשו בכהונה, ניכר היה שאינם כהנים. ועל כן פירש, דכל דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא, היינו משום שהורדוס הרג את זרע המלוכה, ונתפורו עבדיהם בישראל, ואכלו תרומה מדין עבדי כהנים, והוחזקו כבית חשמונאי, ונטמעו בישראל מחמת עשירותם. עיין באות הקודמת.

(יט) בא"ד, ומסתמא לאו בנות ישראל נשא, דנוהרין הם להשיא בנותם לעבדים. כתב המהרש"א (חדושי אגדות), דהוצרך למימר הכי, לשמואל דסבר דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ואי נשאו מבנות ישראל היה זרעם כשר, [ועיין להלן אות כ']. עוד כתב, דדברי רש"י סותרים למה שכתב בסוטה (מא). ד"ה אחינו, דאמו של אגריפס מישראל. והרמב"ן כתב, שאי אפשר שלא היה בהם אחד שנשא אשה כיוצא בו מקרובותיו, ונטמעו בהם עבדים, ועיסה כזו אסורה בקהל. ולא עוד, אלא דאפשר דרובייהו נמי נשאו כיוצא בהם, ומשעה שפסקה מלכותן לא רצו ישראל לידבק בהם.

(כ) גמ', אכרוז עליה דעבדא הוא. כתב החזון איש (אבן העזר סימן א סק"יח), דאף דכבר נטמע בישראל, ומשפחה שנטמעה נטמעה. כיון דהוה רגיל לפסול, חשיב כערער ידוע, ובדקינן ליה.

(כא) רש"י ד"ה איקרען כמה כתובתא, מנשי אותה המשפחה. ביאר המקנה, דדעת רש"י בד"ה כל דאמר, שלפני שהכריז עליהם רב נחמן, היו נוהרין מהן, מפני ספק עבדות, ואף דסברו דנשא הורדוס את בת חשמונאי, נוהרו מחמת חששא דתערובות. ושמואל העיד

עבודת וחללות, דמטמא עבדים דאינן מכלל ישראל, ומרחיק חללים משבט לוי. ופסול עבודת קרוי טומאה, ופסול כהונה קרוי ריחוק. אבל במזמורים ונתינים איפסקא הלכתא כר' יוסי (להלן עב:), דטהורין לעתיד לבא, ומשמע דאיירי אפילו בידועים, דאותן שנטמעו השתא נמי טהורין, שאפילו היודעים בהם, אין מעידים עליהם לפי שטהורין מהתורה. אבל הריטב"א כתב בשם רבו, דאיירי בפסולי עבודת ונתינות ומזורות. דרק הספיקות טהורים לעתיד לבא ולא הודאין. ור' יצחק סבר שאפילו מעכשיו כשרים, והיינו כסף מטהר את המזמורים, שמתוך עשרם מתחננים עם משפחות מיוחסות, אף דהו ספק פסולים. דאילו היה פסול ידוע, חלילה שיתערבו בהם זרע קודש. ועיין לעיל אות ד', דברי רש"י.

ז) גמ', משפחה שנטמעה נטמעה. כתב הר"ן (ל. מדפי הרי"ף), דמהכא נראה, שאף בזמן הזה, משפחה שנטמעה נטמעה, והיודע פסולה אינו רשאי לגלותו. ולעתיד לבא, תהיה כשרה אף שידוע הדבר. ומיהו אפשר שראוי לגלות לצנועין, שלא ידבקו בהם. אף דליכא איסור אם ידבקו בהם בלא ידיעה, מכל מקום אין זרעם מוכן לקדושה, שאין הקב"ה משרה שכונתו אלא על משפחות מיוחסות. והקשה, הא דינא דמשפחה שנטמעה ילפינן מיישוב מצרף ומטהר כסף, דלעתיד הוא דכתיב, אבל בזמן הזה מנלן דלא מגלינן. ועיין לקמן עב. אות טו.

ח) גמ', הריני נזיר אם לא אגלה. ביאר המהרש"א (חדושי אגדות), על פי המבואר בספר יוסיפון, שבזמן הבית היתה כת נזירים שהתבודדו במדבר, כדי שלא ידברו בקלון בני אדם. ולכך אמר, אם לא אגלה קלון משפחות אהיה נזיר, כי זו מדת נזיר. וקאמר יהיה נזיר ולא יגלה משפחות, דאף דמצער עצמו ונקרא חוטא, אסור לגלות.

ט) גמ', שהבליע שם בנעומת אחיו הכהנים. הקשה המהרש"א (בחדושי אגדות), הרי רבי טרפון חי סמוך לחורבן בית שני, וביומא (לט:): אמרינן דכבר משמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך בשם. ותירץ, דשאר כהנים נמנעו אבל הכהן גדול היה מזכיר גם בימי רבי טרפון. והשפת אמת ביומא תירץ, שנמנעו מלברך בקול רם, אבל היו מבליעים אותו. (ועיין בדבריו).

י) גמ', אין מוסרין אותו אלא למי שהוא צנוע וכו'. ביאר המהר"ל (חדושי אגדות), ששם זה קדוש וטהור, ולפיכך צריך צניעות המורה על הטהרה והקדושה. וכן העומד בחצי ימין, כי מי שהוא ילד נוטה אחר הגוף, ושם זה הקדוש אינו נטבע בגוף. ואינו כועס, שזאת המדה נוטה אל הגשמיות שיש בו התפעלות כאשר כועס. ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו, כי בזה אינו נוטה אחר הגשמי.

יא) רש"י ד"ה לצנועים שבכהונה, לברך בו העם במקדש. [משמע שיעקר השם הנוכר במקדש הוא שם בן י"ב אותיות. אמנם בסנהדרין (קא:): ד"ה ובלשון כתב, דבמקדש הזכירו שם בן מ"ב אותיות]. והרמב"ם (פ"ד תתפ"ה ונשיאת כפים ה"י) כתב, ואומר את השם ככתבו והוא השם הנהגה מיו"ד ה"א וא"ו ה"א, וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום, ובמדינה אומרים אותו בכינויו והוא באל"ף דל"ת, שאין מוזכרין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. וכתב היד המלך (שם), דסמך אירושלמי (יומא פ"ג ה"ז), דפליג אגמ' דידן, וסבירא ליה דאיירי בשם בן ד'. ועיין במה שכתבנו במסכת יומא דף לה אות כה.

יב) רש"י ד"ה עד שיורע לך, צריך אתה לבדוק אחר המשפחה כמו שאמרה משנתנו ארבע אמהות שהן שמנה. הקשה החזון איש (אבן העזר סימן א, כו), דבדיקה דארבע אמהות איירי לענין דלא נשמע עליהן ערעור, אבל הכא הא שאר ארצות הוה בחזקת פסול, ולא סגי להו בהאי בדיקה.

דף עא ע"ב

יג) גמ', כאן להוציא אשה מידו. הקשה החזון איש (אבן העזר סימן א, כו), דלקמן (עו.) איתא, דאיהו לא בעיא למיבדק אחריו, אפילו אי קרא עליו ערעור, ואמאי אין משיאין לו אשה. וכתב, דאיירי שאין משפחתו ידועה, אבל בידועה, משיאין לו בלא בדיקה.

יד) תוס' ד"ה כאן להשיאו אשה, פירוש מיוחסת מד' אמהות. פירש המהרש"א, דבעינן דתהיה מיוחסת מד' אמהות, כדי שתהיה בתו כשרה לכהונה. ונכרינו תם בכתובות (כד). בתוס' ד"ה אבל, דאין צריך לבדוק משום פסולי קהל אלא כדי להכשיר בתו לכהונה. והקשה המקנה, דאי הכי, אמאי קאמר כאן להוציא אשה מידו, והא בשביל פסולי כהונה אין להוציאה מידו. ועוד, דלפי זה צריך לומר, דהא דקאמר "לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה", היינו שהעלה כל פסולי כהונה, ואין זה משמע, דהא לא העלה אלא פסולי קהל, ולא את הגרים, והניח בצריך עיון. אמנם דעת רש"י לקמן (עו.) ד"ה ארבע, דבדוקין משום חשש ממזרות ושאר פסולי קהל. ולפי זה איירי בסוגיין אף בישראלית.

טו) גמ', אמר ליה אורייתך כשרן בנתין לא כשרן. ביאר הבן יהודיע, דכל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו, ולזה אמר אורייתך כשרן, דעל ידה אתה כבני, ואמאי בנתין לא כשרן, והלא אתה כבני הייא בתי.

טז) גמ', אישתמיטתיה הא דאמר ר' אלעזר וכו'. הקשה היד דוד, דר' אלעזר הוה תלמידו דר' יוחנן, וכיצד קאמר דאישמיטתיה דברי תלמידו. ותירץ, דלעיל (סט:): מסייעין לר' אלעזר מדקתני במתניתין עלו לבבל, ולא מסתבר דר' יוחנן פליג אמתניתין.

שהורדוס עצמו נמי לא נשא את בת חשמונאי, וכולם עבדים. ולכך פירש רש"י, דאקרעין כתובתא מנשי אותה משפחה, שבתחילה סברו שיש להם קידושין ונישואין זה עם זה, שהיו מחזיקין עצמם כשרים. וכיון שהכריזו שהם ודאי עבדים, ואין להם קידושין זה עם זה, קרעו כתובתן, דלא שייך בהו כתובה. ועיין לעיל אות יח.

כב) גמ', מכריז רב יהודה בפומבדיתא אדא ויונתן עבדי וכו'. כתב החזון איש (אבן העזר סימן א סק"ח), דבכל הני, מיירי בשלא נשתקע פסולן, או שלא נטמעו בישראל, דאי לאו הכי לא מכריזין עליהם.

כג) רש"י ד"ה נטמעו, נשאו בנות כהנים. כתב המהרש"א (חדושי אגדות), דאין הכרח לכך, ואפשר שנשאו נשים כשרות. והמקנה ביאר, דנהי דלא חששו דדור הראשון לברקם כשנשאו נשים, בעי לבדוק לאכילת אשתו ובניו, דדילמא עבד כהן הוה, ואינו יכול להאכילם, דלאו בר קידושין הוה ואינם מיוחסים אחריו. ועל כרחק דנשאו בנות כהנים, דלא נפסלו מתרומה משום חשש עבדות ידידה, דאית להו חזקת כשרות. אבל בניו דאוכלים בתרומה מכוחו ולית להו חזקה דכשרות, איכא למיחש דילמא עבד הוה. אלא דכיון שנשאו בנות כהנים ואכלו הם ונשיהם בתרומה, טעו להכשיר את בניהם.

כד) גמ', אימתי הוה עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי י-ה. ביאר הפני יהושע, דבנושא אשה הגונה, איש ואשה זכו שכניה ביניהם, והיינו שם י-ה. אבל בנושא אשה פסולה, לא זכו, ואינם בכלל שבטי י-ה, ומשום הכי אין הקב"ה מעיד עליו שהוא מורע ישראל.

כה) תוס' ד"ה קשים, בתוה"ד, אלמא לא נתערבו מן הגרים שהרי הרבה ערב רב עלה אתם. התוס' בנדה (יג:): ד"ה קשים תירצו, דלא חשיב ערבות דערב רב, לפי שלא ידע חשבונן. וכתבו, דבמכילתא (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יד) איתא, דערב רב היו כפלים כיצאי מצרים.

כו) בא"ד (בנמשך לעמוד הבא), ור"י פירש דלפיכך קשים שנטמעו בישראל ואין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת. והקשה התוספות הרא"ש, הא גרים ראויים שתשרה עליהם שכינה, וכדאיתא (סנהדרין לט:), עובדיה גר אדומי היה. והא דאמרינן דאין הקב"ה משרה שכונתו אלא על המשפחות המיוחסות שבישראל, היינו למעוטי משפחות שיש בהם פסול, שאינן ראיות לבא בקהל.

דף עא ע"א

א) גמ', שבטו של לוי מטהר תחלה, שנאמר וישב מצרף ומטהר כסף וטיהר את בני לוי וזיקק אותם כזהב וככסף. ביאר המהרש"א (חדושי אגדות), שכשישראל זוכין, נמשלו לכסף, כדאיתא בחולין (צב:). וכשאינן זוכין נמשלו לסגי. והיינו דאמרינן שלעתיד יצרף את ישראל ככסף נקי, לאחר שיטהר את הכהנים וזיקקן כזהב. שהכהנים נדמו לזהב, שהסיג מוסיף בו יותר. ובשבט לוי אמר "וככסף", שכל הכשר לישראל כשר ללוי. והעיר המקנה, דלפי זה הוכרח צירוף ישראל לפני צירוף הלויים. ולכך פירש, ד"מצרף כסף" קאי א'ויטיהר את בני לוי" כפשטיה דקרא, ו"כזהב וככסף" קאי על ישראל. והמשילם לכסף וזהב מפני שחטאו בעגל הזהב. והמשיל טהרת בני לוי לסגי כסף, כיון דלא חטאו בעגל, אלא בפסל מיכה שהיה מכסף.

ב) גמ', אמר ר' יהושע בן לוי, כסף מטהר ממזרים. כתב הר"ן (ל. מדפי הרי"ף), דדעת הרי"ף, וכן פירש רש"י שעל הרי"ף ד"ה כסף, דכסף מטהר ממזרים, על ידי שהמזמר לוקח בכספו שפחה ונושאה, וכו'. טרפון דלעיל (סט:). וסיים, דאין נראה כן ממשמעות הגמרא.

ג) גמ', שמשפחה שנטמעה נטמעה. כתב בשו"ת המהרי"ט (ח"ב י"ד סימן א), דטעמא, משום דספק ממזר מותר מהתורה, והוי היתר גמור למי שהדבר ספק אצלו, דומיא דספק עולה (לעיל לה), דהותרה אף שהיא ודאי לאחריים. והמקנה כתב, דבתחילה כשנתערבו פסולין במשפחה, בטלי ברוב, דכל דפריש מרובא פריש, ואף דלאחר כמה דורות ימצאו במשפחה רוב פסולים, דבעינן למיזל בתר פסולא, אמרינן דראשון ראשון בטל, ואינו חוזר וניעור.

ד) רש"י ד"ה כסף מטהר, בתוה"ד, האי מטהר לאו מבדיל פסוליהם קאמר אלא מטהר ומכשירם כולם. כתב הפני יהושע, דמטהר את שנטמעו ונתערבו, אבל אינו מכשיר ודאי ממזרים. כדעת הרמב"ן (להלן אות ז'). דר' יצחק מסיק מילתא דר' יהושע בן לוי, וקאמר מאי צדקה, משפחה שנטמעה נטמעה, ומשמע דאיירי באלו שנטמעו מספק ולא הודאין. אמנם הרמב"ם (פ"יב ממלכים ה"ג) כתב, בימי המלך המשיח יתייחסו כולם וכו' ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, אבל אינו אומר על שהן בחזקת כשרות, זה ממזר וזה עבד, שמשפחה שנטמעה נטמעה. וכתב הרמב"ז, דלדעתיה, קרא ד"ויצא מצרף" איירי בלויים וכהנים, שאינם משמשים אלא המיוחסים. [ולפי זה, ר' חמא נמי מודה דמשפחה שנטמעה נטמעה].

ה) גמ', נטפל עמהם ר' חנינא בר חמא. כתב המהרש"א (חדושי אגדות), דאף דרבי נמי סתם במתניתין לעיל (סט:). שבבל סולת נקיה. לא האמינו לו, לפי שהיה מבבל, עד שאמר ר' חנינא מה שקיבל מר' ישמעאל בר' יוסי שאמר משום אביו, שהיה מארץ ישראל.

ו) גמ', בגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לקרב ולרחק. כתב הרמב"ן, דאיירי בפסולי

איכא לומר שקר ולהוציא קול יחוס משום יבמתו. ותיריך, דאיתא לעיל (ע:), דכל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו. ומשום הכי אמר, לא תציתו ליה יבמה היא הנפלה ליה התם, דהוי שעת מעשה ואין שומעין לו. והשיב ליה, דיבמה דר' חנינא היא, ונאמן בדבריו.

ג) רש"י ד"ה וכולן לפסול, בתוה"ד, ועובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל וכו' פגום מיהא הוי. **כתב המהרש"א** (חדושי אגדות), **דלרש"י ביבמות** (זו:), **ד"ה לפסול** ניהא טפי, דנוהג בהן איסור ממורות, משום דלא נזהרו ונשאו אחותו או בתו.

ד) גמ', אמר ליה רבי ללוי הראני פרסיים וכו'. ביאר **העץ יוסף**, שלוי היה רגיל לשחק ולרקוד לפני רבי כדי לשמחו. ואמר לו רבי, הראני ועשה עצמך כצורת פרסיים וכיוצא בהם. ולוי תיאר תחילה את צורתם, ואחר כך הראהו בתנועותיו את הליכותם.

ה) גמ', הראני פרסיים אמר ליה דומין לחיילות של בית דוד. כתב **הבן יהוידע**, דדוד המלך עשה סדרים לחיילותיו, כמו סדרים שיש אצל המלכים בחיילותם, כי ממנו למדו המלכים לעשות. והפרסיים היו ראשונים בלימוד זה, לעשות סדרים של חיילותיהם כחיילות בית דוד.

ו) רש"י ד"ה חברין, אומה הסמוכה לפרסיים ומשחיתים הם וטרפנים הם יותר מפרסיים. **רש"י בגיטין** (זו:), **ד"ה חברא,** פירש, דחברים היינו פרסאי. **והתוס' (שם) ד"ה הא,** הוכיחו מסוגיין, דחברים לאו היינו פרסיים, דהא אמר רבי הראני פרסיים והראני חברים, ומשמע, דשני עמים הן. ופירשו בשם ר"י, דחברים הם אומה שבאה בימי ר' יוחנן, וכשבאה לבבל הרשיעה את הפרסיים שהיו בבבל והתקלקלו, וכדעת רש"י בסוגיין.

ז) רש"י ד"ה דומים, בתוה"ד, ואמאי קרי להו מלאכי השרת משום דמצויינין כמלאכי השרת במלבושים נאים. **הר"ן בנדרים** (כ:), **ד"ה דמצוינין כמלאכי השרת** פירש, דתלמידי חכמים מצויינים ונבדלין משאר בני אדם כמלאכי השרת, כדאמרין **בהגדה של פסח**, "מלמד שהיו ישראל מצויינין", כלומר שהיו עם בפני עצמן ולא נתערבו במצרים. **והגרע"א בגליון הש"ס** (שם), ציין לדברי רש"י בסוגיין, דמצויינים בבגדיהם הנאים.

ח) גמ', כי הוה ניהא נפשיה דרבי אמר הומניא איכא בבבל וכו', מסגריא איכא בבבל. כתב **החזון איש** (אבן העזר סימן א, לב), דרבי גילה זאת לצנועין, וכדאיתא לעיל (עא:). דחכמים מוסרים אותן לבניהם ולתלמידיהן.

ט) גמ', ושמתניהו ר' אחי ברבי יאשיה ואישתמווד. כתב **הרמ"א** (יו"ד סימן שלד סעיף א) בשם **פסקי מהרא"י** (סימן קלח), דמנדין לחייב בנידוי אף אם ייצא משום כך לתרבות רעה. **והט"ז** (שם) כתב, דהמהרא"י הוכיח כן מסוגיין, דאם לא כן מאי אשמועינן תלמודא בהאי מילתא, ורבי גופיה למאי הלכתא ניבא דבר זה. **והט"ז תמה**, היאך נביאהו לידי תרבות רעה. ודחה הראיה, דרבי הזהיר את השומעים שידעו שיש פסולים בבבל, ואמר נמי שיש מקום בבבל שסרו היום מאחרי ה', כדי להוכיח שדבריו נאמרו בנבואה, שאף שהיה בארץ ישראל ידע מה נעשה בבבל.

דף עב ע"ב

ו) גמ', היום יושב בחיקו של אברהם אבינו. כתב **המהרש"א** (חדושי אגדות), שתיבת "חיק" נאמרה בכל מקום על מקום העררה, ולפי שהיום מת רב אדא, תלה בחיק של אברהם, שוכה רב אדא בר אהבה לבא לגן עדן, ואברהם הכניסו, וכדאמרין דאברהם רואה בכל הנכנס לגן עדן עם בעל כותית, [שנמשכה ערלתו] ואין מכניסו.

יא) גמ', שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו. כתב **המהר"ל** (חדושי אגדות), שדבר זה מורה על מעלת הצדיקים, כי ההויה שלהם אינה פוסקת, וכאשר ראוי למריגת הצדיק, כי השפעת נשמתו ממקור העליון פוסק, ונצח.

יב) גמ', שם. הקשה **השפת אמת** (יומא לח:), דלפי זה איך נמצא דור רשעים אחר דור של צדיקים. ותיריך, דאיירי בצדיק הדור שנקרא שמש, כעין עלי ושמואל.

יג) גמ', שנאמר וזרח השמש ובא השמש. ביאר **המקנה**, דהמשיל מיתת הצדיק לביאת השמש. מפני, שהחושך לעת ערב אינו מצד השמש, שהיא זורחת בכל מקום לעולם, אלא שנעלמת מבני אדם, ונעשה חושך, (ועיין מה שכתבנו במסכת ברכות דף יא אות ח). וכן בהסתלקות הצדיק, דצדיק שאבד לדורו אבד, ואיהו גופיה ממשיך להאיר לעולם.

יד) רש"י ד"ה לעולם, בתוה"ד, והני נמי מאחר שגזלום מהם ונתייאשו מהם זהו הפקר כדאמרין בגיטין נתייאשתי מפלוני עבדי וכו'. כתב **המחנה אפרים** (זכיה מהפקר סימן ז), **דלרש"י בגיטין** (לח:), **ד"ה יאוש,** יאוש מדין הפקר. וכדמוכח מהא דכל שאמר נתייאשתי יצא לחירות, דאם יאוש אינו מדין הפקר, אמאי מהני, והא אין יאוש מועיל אלא בדבר האבוד. **והתוס' בבבא קמא** (סו:), **ד"ה יאוש** כתבו, דיאוש אינו כהפקר. ופירשו, דהא דבנתייאשתי מפלוני עבדי לא בעי גט מטעמא דהמפקיר עבדו יצא לחירות, היינו, דכי היכי דבהפקר אין צריך גט שחרור, שאין רשות רבו עליו, הכי נמי כשנתייאש אין לרבו רשות עליו.

טו) גמ', ממוזרי ונתיני טהורים לעתיד לבא דברי ר' יוסי וכו'. כתב **הרמב"ן** (לעיל עא. ושם אותיות ה'יז), דהני תנאי פליגי בפסולין ידועים, אבל אלו שנשמעו השתא נמי טהורין, ואפילו הידועים בהם אין מעידים בהם, לפי שטהורין מהתורה, ומשפחה

יז) גמ', אמר ליה מי ידענא מהיכא אינסיב. הקשה **המהרש"א** (חדושי אגדות), הא רב יהודה בבבל היה, ואיהו גופיה קאמר לעיל משמיה דשמואל ארץ ישראל עיסה לבבל. ויישב, דאף דאותן דנשתיירו בימי עזרא בבבל מיוחסים היו, מכל מקום היה חושש דמימי עזרא שהיה כמעט ת"ר שנה עד רב יהודה, נתערבו בהם פסולים הסמוכים לבבל, דיש לו גבול ליחוס כדלקמן. **והפני יהושע** כתב, שהיה מחמיר לישא מיוחסת גמורה, לפי שהחוק עצמו מיוחס. והשיבו עולא, אטו אנן ידעינן מהיכא אתינן, ואי אפשר לעמוד בדבר. והוסיף, דעל כרחק דבחומרא בעלמא איירי, דהא רב יהודה קאמר **לקמן** (עב:). דחכמים אומרים דכל הארצות בחזקת כשרות עומדות.

יח) גמ', ודילמא מהנך דכתיב בהו השוכבים על מיטתן. כתב **המקנה**, דלא אמר ליה מייד האי קרא, משום דנסתפק אם ר' יהודה הקפיד על פסול קהל דאית ביה חשש איסור, או דהקפיד שלא תהא פגומה, דמצוה מן המובחר לישא אשה שאינה פגומה אפילו לכהונה. ולהכי השיב לו בתחילה, דילמא אנן מינשים בציון עינו, ואיתא **ביבמות** (ל:), דאף דנכרי הבא על בת ישראל הולד כשר, הולד פגום. והיינו דקאמר, "וכי תימא נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר", ואין קפידא באיסור פגומים לכהונה, ואיך חושש אלא משום ממורות, הא דילמא אנן נמי מהני "השוכבים על מיטתן", דאית בהו חשש ממורות.

יט) גמ', אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו שמץ פסול יש באחת מהן. כתב **המהרש"א** (חדושי אגדות), דר' יהושע בן לוי פליג אדרב, וסבר, דבשני בני אדם אפשר דנפלה שנאה ביניהם. אבל כשכל בני משפחה אחת מתגרות בבני משפחה אחרת, היינו משום דמן השמים אין מניחין אותן לידבק. וכתב **המקנה**, דכן משמע מהטור (אבן העזר סימן ב), שהביא את המימרא דשני משפחות והשמיט הך דרב, דהלכה כר' יהושע בן לוי לגבי רב. והוסיף, **דהרמ"א** (שם סעיף ב') דכתב, דהוא הדין לשני בני אדם, סבר דלא פליגי.

כ) גמ', ור' יוחנן אמר עד מעברת דגיזמא. כתב **המהרש"ל**, שמצא ציור **בספר ישן**, דמעברא דגיזמא לעיל מאקרא דתולבקנא. ור' יוחנן הוסיף אדשמואל, כמו ששמואל הוסיף אדרב. ואביי לא לייט אדר' יוחנן, שהיה בארץ ישראל, ולא יסמכו אדבריו לענין יחוסא דבבל, כי אם על רב ושמואל שהיו מבבל. **והמהרש"א** הקשה, דאביי כמאן סבירא ליה, והא כיון דלייט אדרב כל שכן אדשמואל ואדר' יוחנן. ועוד, דהלכתא כר' יוחנן לגבי רב ושמואל. וכתב, דמעברא דגיזמא, לא היתה משוכה כל כך מבבל כאקרא דתולבקנא, ומשום הכי לא לייט עלה אביי, וסבר כר' יוחנן. **והמקנה** פירש דברי המהרש"ל, דהא ארץ ישראל עיסה לבבל, ור' יוחנן הורה לבני ארץ ישראל עד היכן יחוסא דבבל, שיכולין להידבק בהם. ומשום הכי אין יכולין בני בבל לסמוך על ר' יוחנן דהורה לבני ארץ ישראל דוקא, ואביי לייט אבני בבל, כיון דצריכים להחמיר על עצמם.

כא) תוס' ד"ה עד היכן, בתוה"ד, ורבינו תם פירש שנהר פרת היה בא ומושך מן הצפון לדרום. הקשה **המהרי"ט, דבזבחים** (נד:), איתא, דארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, ובבל עמוקה מכולן, כדאיתא **בשבת** (ק"ג:), דנקרא שמה שנער שכל מתי מבול ננער לשם, ומשמע שכל מימות שבעולם הולכין לשם, והיאך אפשר שיהיו מימי פרת מתגברין ועולין מבבל. והוסיף, שרבינו תם לא ראה את ארץ ישראל, אבל אנו רואין שהיא כדברי רש"י.

כב) בא"ד, וכן עדין הוא מצפון של עולם. כתב **המהרש"א**, דלא נמצא כן בשום מקום. **והתוס' בכבא בתרא** (פד:), **ד"ה בצפרא** כתבו, שגן עדן במזרח של עולם. וביאר, דכוונת התוס', דגן עדן נמצא ברוח צפונית מזרחית, וכמו שכתבו **התוס' בבכורות** (נד:), **ד"ה מטרא**, דבבל צפונית מזרחית דארץ ישראל.

כג) שם, והרמב"ן בשער הגומול (אות קכ"ג) כתב, דבר זה עיקרו בתורה ופירושו בדברי סופרים שגן עדן מצוי הוא בעולם הזה במקום ממקומות הארץ, וכל מה שבא בכתוב מפשוטי סדר בראשית, הכל אמת אין מקרא מהן יוצא מידי פשוטו. וכתב **ש"אנשו המדות** עצמן יאמרו שגן עדן תחת קו המשוה ששום בו היום והלילה. **ובספרי הרפואות ליונים הקדמונים**, וכן **בספר אסף היהודי** יספרו, כי אסקלפינוס חכם מקדוני, וארבעים איש מן החרטומים מלומדי הספרים, עברו מעבר להודו קדמת עדן, למצוא קצת עצי הרפואות, ועץ החיים למען תגדל תפארתם על כל חכמי הארץ. ובבואם אל המקום ההוא, ויברק עליהם להט החרב המתהפכת, ויתלהטו כלם בשביבי הברק, ולא נמלט מהם איש. וכל אלו דברי אמת הידועים ומפורסמים גם היום, כי רבים מבאי הארץ הלזו ארצה בני קדם יראו מרחוק להט המתהפכת. אבל סוד הענין הזה שהדברים כפולים, כי גן עדן וארבע נהרותיו ועץ החיים ועץ הדעת, וכן הכרובים ולהט החרב המתהפכת, גם עלה התאנה והחגורות וכתנות העור, כולם כפשוטם וכמשמעם, אבל סוד מופלא הוא, כי הם כציורי דבר להבין עוד ענין עמוק כמשל.

דף עב ע"א

א) תוס' ד"ה בין הנהרות, בתוה"ד, דפשיטא לכולי עלמא דמייחסי. כתב **המהרש"ל**, דיש לדחות, דנהי דעומד בין הנהרות, מכל מקום מאחר שגבוה כל כך ומשוך לצד דרום, לא מהני.

ב) גמ', לא תציתו ליה יבמה היא הנפלה ליה התם. הקשה **הבית יהודה**, וכי נחשד רב

הדרגת היוזמי

מסכת קידושין דף עב – דף עג

כב כסלו – כג כסלו התשס"ט

א) תירץ, דהא דבעי רחמנא למשרי ספק ממזר, היינו דשרי לגמרי בתורת ודאי ולא בתורת ספק, ונפקא מינה דשרי בבת ישראל ובממזרת בבת אחת, אף דהוי תרתי דסתרי. והשב שמעתתא (ש"א פ"ב) תירץ, דאיצטריך למישרי ספק ממזר, בנתערב במחבואה ממזר בולד כשר, דבהאי גוונא בעלמא אסור, דאיבעא איסורא, ובממזר ספיקו מותר. ועיין לקמן אות ד'.

ג) רש"י ד"ה חד לכהנים, בתוה"ד, גם דור עשירי לא יבא להם בקהל עד עולם. בהגהות בן אריה כתב, דיש למחוק תיבת "קהל", דהא השתא איירי בדלא כתיב אלא חד קהל.

ד) רש"י ד"ה ואיבעית אימא, בתוה"ד, הוה אמרינן ככל שאר ספיקי איסור על הודאי אזהרת ודאי ללקות עליו ועל אזהרת ספק אזהרת ספק לאיסור. הר"ן (טו: מדפי הרי"ף), הוכיח מהכא, דלרש"י ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה. וכתב השב שמעתתא (ש"א פ"ב) דלדבריו לעיל (אות ב') יש לדחות, דאיצטריך למישרי ספק ממזר, בנתערב במחבואה ממזר בולד כשר, דכיון דאיבעא איסורא, אסור מן התורה לכולי עלמא.

ה) תוס' ד"ה וחד, תימה היכי מידרש שתוקי בישראל מיתורא דקהל. תירץ התוספות הרא"ש, דאם אינו ענין לקהל ודאי, תנהו לענין לממזר ודאי.

ו) גמ', לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין. כתב הרמב"ם (פי"ט מאיסורי ביאה הי"א), דטעמא, משום שנאמר "בני אהרן" ולא בנות אהרן. ובביאור הגר"א (אבן העזר סימן ז סקע"ד) כתב, דקרא ד"בני אהרן" קאי אכולה פרשה, ולא רק איסור טומאה.

ז) רש"י ד"ה לונשא לפסולין, בתוה"ד, שהכהנים הוזהרו על בנותיהם. כתב היעב"ץ, דיש לגרוס, שהכהנים לא הוזהרו על בנותיהם. או דגרסינן לא הוזהרו בנות כהנים.

ח) גמ', רגמוהו כולי עלמא באתרוגיהו. ביאר המקנה, דג' מינים שבלולב מרמזים על שלשה קהלי, כהנים ליום וישראלים הקשורים זה בזה. ואתרוג הנלוה אליהם ואינו קשור עמהם, מרמז על קהל גרים הנלוה לישראל, ומשום הכי רגמוהו באתרוגיהם להראות שהגרים כשרים.

ט) גמ', מאי אמרת דלמא אזלא איהי לגבייהו וכו'. הקשה הרשב"א, הא אכתי איכא רוב להכשיר, דאי אזלי לגבה הוי רוב כשרין, ואי אזלא איהי לגבייהו הוה מחצה על מחצה. ותירץ, דלרווחא דמילתא קאמר, דאפילו ליכא אלא קבוע, התורה אמרה ספק ממזר יבא. עוד הקשה, אמאי בעי קרא למישרי שתוקי, הא איכא רוב כשרין. וכתב דיש מתרצים, דנפקא מינה להיכא דחיונן דאזלא איהי לגבייהו וזניאת בחד מינייהו, דליכא אלא קבוע. וביאר הפני יהושע, דלא איירי שראוה שהלכה לשם ונבעלה, דאי הכי הא ידעי אם הבעל פסול, ואי כשעמדו בערבוביא כשרים ופסולים, ונבעלה לאחד מהם, הא הוי פירש ולא קבוע. אלא, איירי שראוה העדים שהיתה מצויה תדיר בחצר אחת שדרין בה כשרים ופסולים, וכל אחד במקום מיוחד, ואין יודעין אם היתה מצויה בבית הכשר או בפסול, דהולכין בתר רוב שכונה, וילפינן מקרא דבכל גוונא שריא. עוד תירץ הרשב"א, דנפקא מינה לעיר שמחצה כשרין אצלה ומחצה פסולין אצלה, ודלתיה נעולות, דאפילו הכי אמרה תורה ספק ממזר יבא. (ועיין באות הבאה).

י) גמ', ומה טעם אמרו שתוקי פסול. הקשה השב שמעתתא (ש"א פ"ב), דלדעת הרמב"ם (עיין לעיל אות ב'), דספיקא דאורייתא אסור מדרבנן, מאי פריך "אמאי פסול", מאי שנא מכל ספק דאורייתא. ותירץ, דאיצטריך קרא למישרי ספק ממזר אפילו בדאיבעא איסורא. והיינו דפריך, דכיון דהתורה התירה אפילו באיבעא שלא כשאר ספיקות דאסורין באיבעא, מאי טעמא אסרו שתוקי דאינו בכלל הספיקות, וכמו דערלה בחוצה לארץ ספיקו מותר ולא אסרו חכמים, משום דיצא מכלל שאר ספיקי תורה, ושריא אפילו באיבעא. והפני יהושע תירץ, דכיון דהתורה התירה בפירוש ספק בממזר, לא הוה רבנן מחמירים בו אי לאו משום מעלה דיוחסין. [וכדעת הט"ז (יר"ד קיז סק"א)].

יא) רש"י ד"ה שמא ישא אחותו מאביו, דאחותו מאמו ליכא למיחש כיון דמכירין את חמותו שהיא בחוקת כשיירה לא מספקינן לה במוזה. כתב המהרש"א, דאף דחמיו נמי בחוקת כשרות הוי, דמאי פסקא. מכל מקום, איכא לאפוקי טפי האישי מחוקתו, דבאשה ניכר הריונה ולידתה. והפני יהושע כתב, דבחמותו לא שייך לומר שמא זונה היא, דבחזקת היתר הויא לבעלה ולכהונה, אבל בזכר לא שייכא הך חזקה אם זינה או לא.

יב) תוס' ד"ה מאי, בתוה"ד, דאפילו ידעינן שמארוסה לא הוי ממזר. כתב הגר"ע, דאף דבלא בדיקת אם לא שרי בבת ישראל, הוי רק ספק ממזר ובדאורייתא שרי. יג) בא"ד, דאבואה דשמואל שהלך למדינת הים ובא על ידי שם ושימש. כתב בהלכות גדולות (סימן לט, הלכות גיטין), דכי אזל אבואה דשמואל למערבא, אשכחתייהו מדינתא דהוה ידעה בלישנא דציפורי, אמרה ליה אודקיק לי ואנא היבנא לך כך וכך זווי, דהוה ידעה דנפיק מיניה גברא רבה. ערק מינה והדר אתא בשם ההוא ליליא לגבי דביתיהו ואיזדקיק לה.

יד) בא"ד, דהכא איכא ריעותא שהשליכתו. כתב המהרש"א, דליכא לאקשווי דכיון דארוסה נמי בארוס תולה, והולד כשר. למה השליכתו כמו אשת איש. דיש לומר, דאף שהולד כשר, בושה לתלות בארוס דהוי דרך זנות, דומיא דפניה שזינתה שהשליכתו משום גנאי אף שהולד כשר, מה שאין כן כשתולה בבעלה.

דף עג ע"ב

טו) גמ', מצאו מהול אין בו משום אסופי וכו'. הקשה בשו"ת נודע ביהודה (קמא, אבן

שנטמעה שנטמעה לדברי הכל. והוסיף, דמצות "לא יבא ממזר" לא תתבטל לימות המשיח, אלא הוראת שעה היא לממזרים שהיו בדורות שיכשרו. והר"ן (ל: מדפי הרי"ף) הקשה, דמדאמר רב יוסף, דאליהו הוה מפיק מינן צוורני, משמע, דפלוגתייהו בשאינן ידועין, דאי בידועין, מאי אתא אשמועינן, והיכי שייך למימר ומפיק מינן. אלא ודאי פליגי במטומעין, דלר' מאיר, אליהו יפסול אותן שמוחזקין אצלנו בהכשר. אבל הידועים יפסלו אף לר' יוסי (וכן דעת הריטב"א לעיל עא. אות ז'). ועוד כתב, דאפשר דר' יוסי אפילו בודאי קאמר, ומאן דפסק כוותיה, וכן רב יוסף, לא סברי להא דמשפחה שנטמעה, אלא המכשיר מכשיר אפילו בודאין, והפוסל פוסל אפילו מטומעין. ומאן דאמר דכסף מטהר ממזרין סבר, דאליהו יטהר רק את המטומעין. והוסיף, דהכי סבר הרמב"ם (פי"ב ממלכים ה"ג).

טז) גמ', בשלמא לר' מאיר היינו דכתבי וישב ממזר באשדוד. הרמב"ן (עיין באות הקודמת), ביאר לשיטתו, דבשלמא לר' מאיר דממזרים ודאין יפסלו לעתיד לבא, היינו דכתיב "וישב ממזר באשדוד", דיבדלו מישראל, אלא לר' יוסי הא יטהרו ואמאי יבדלו מהם. והר"ן ביאר לשיטתו (בפירוש קמא, עיין באות הקודמת), דודאין לא יטהרו לכולי עלמא, דבשלמא לר' מאיר, היינו דמגלי לן קרא, שאליהו יפסול ויבדיל את המוחזקין בכשרות, אלא לר' יוסי, הרי המוחזקין בכשרות ישארו בחזקתן, ולמוחזקין עכשיו בפסלות, קרא למה לי, דפשיטא דמצות "לא יבא ממזר" תנהוג לימות המשיח.

יז) גמ', דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי. הקשה התוספות הרא"ש, וכי איצטריך למיפסק הלכתא למשיחא. ותירץ, דר' יוסי איירי במטומעין (וכדעת הר"ן לעיל אות טו), ונפקא מינה לזמן הזה דמשפחה שנטמעה שנטמעה. [עוד יש ליישב לפי התוס' בזבחים (מה) ד"ה הלכתא, דדוקא רב יוסף אית ליה, דאין לפסוק הלכתא למשיחא. (ג.ג.)].

יח) גמ', הוה אתי אליהו מפיק מינן צוורני קולרין. כתב הרמב"ן (לעיל עא). דהא דאמרינן (שם) דאליהו בא לטמא ולטהר לקרב ולרחק, איירי בפסולי עבדות וחללות, והכא איירי בממזרים ונתינים דטהורין לעתיד לבא כר' יוסי. והריטב"א (שם) כתב בשם רבו, דהתם איירי בפסולי עבדות ונתינות וממזרות, והכא איירי בספיקן. [נאולי לשיטתם (עיין לעיל אות ז') אי פליגי תנאי בפסולין ידועים או שנטמאן].

יט) רש"י ד"ה גר נושא ממזרת, והולד ממזר דכתיב לו הלך אחר פסולו. כתב הפני יהושע, דאשמועינן, דאף דאיפסקא הלכתא כרבי יוסי, קיימא לן כר' טרפון דיכולין ממזרים ליטהר על ידי שפחה ולא על ידי גירות, משום דלר' יוסי נמי הולד ממזר. וכתב עוד, דנראה טפי דהכי גרס רש"י בגופא דבריייתא, וכגירסת הרא"ש בפרקין (סימן ה').

כ) רש"י ד"ה חמשה, בסוה"ד, וקהל דגבי פצוע דכא לא חשיב דלאו מן פסולי יוחסין קא משתעי. כתב הריטב"א, דנראה כדברי הראב"ד, דחשיב קהל הפצוע דכא, ולא דמצרי ואדומי, דבהיתרא כתיב "יבא להם בקהל ה'". וכתב האבני מילואים (סימן ד סק"כו), דנפקא מינה בספק פצוע דכא. דהא כתב השער המלך (פי"טו מאיסורי ביאה הכ"א), דכיון דכתב רחמנא תרי קהלי למשרי קהל ספק, ולא ידעינן אהי מינייהו קאי, דרשינן ליה אכולהו דהי מינייהו מפקת. ולפי זה בספק פצוע דכא, לרש"י דלא הוי מחמשה קהלי, אסור, ולראב"ד שרי. וכן ספק מצרי ואדומי, לראב"ד אסור, דלא הוי קהל, ולרש"י שרי. וכתב, דדעת הרמב"ם (פי"ז מאיסורי ביאה ה"ב) דבפצוע דכא לא גזרו על הספיקות, וסבירא ליה כהראב"ד דחשיב קהל.

כא) תוס' ד"ה חמשה קהלי, עוד אומר ר"י משום דלא שייך ביה קהל. פירש המהרש"א, דבכל הנך דמייחיה, בין קהל פסולים כממזר ושתוקי וגרים, ובין קהל כשרים ככהנים ליום וישראלים, שייך קהל בכל חד מינייהו, דיש בהו זכרים ונקבות, אבל פצוע דכא לא מיקרי קהל, דלא שייך בנקבות, וקהל דכתיב ביה קאי אקהל ישראל. והעצמות יוסף כתב, דפצוע דכא לא מיקרי קהל, משום שאינו מוליד קהל.

דף עג ע"א

א) גמ', וחד למישרי ממזר בשתוקי. כתב המקנה, דמהכא הקשו לדעת הרמב"ם (עיין באות הבאה) דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, דאי הכי שפיר קאמר רב יהודה דתרווייהו מחד קרא נפקא, דילפינן שתוקי בישראל מממזר בשתוקי, ואמאי בעינן תרי קראי. ותירץ, על פי מה שכתבו התוס' בביצה (יד.) ד"ה איכא. דאף דספיקא דרבנן לקולא, היכא דאיכא קולא וחומרא בכל צד, ואי אפשר לומר תרי קולי, דסתרי אהדדי, אזלינן בתרווייהו לחומרא. והכא, כיון דאיכא קולא וחומרא בכל צד להתיר שתוקי לישא ישראלית וממזרת, דאי נימא לקולא שישא ישראלית, הוי חומרא לגבי ממזרת. ואי הוי כתיב ממזר בשתוקי לחוד, הוה אמינא דכיון דהכריעה התורה להקל דשרי לבוא בקהל ספק, אי אפשר להקל להכשיר שתוקי בישראל. הלכך בעינן תרי קראי להתיר בשני צדין.

ב) גמ', ממזר ודאי הוא בלא יבא הא ממזר ספק יבא. כתב הרשב"א, דמהכא דקדק הרמב"ם וכן פסק בחיבורו (פי"ט מטומאת מת הי"ב), דספיקא דאורייתא לחומרא מדרבנן, דאי מדאורייתא, אמאי לא אסרה תורה ספק. והקשה עליו (עיין שם). ודחה הראיה, דאדרבה, כיון דטעמא דגלי קרא מיתורא דקהל, נידוק, דאי לא גלי אפילו ספק ממזר לא יבא, ונילף דספיקא דאורייתא אסור מן התורה, וכן סבר. והמהר"ט (ח"ב סימן

משום דרמיא עליה.

כה) תוס' ד"ה במה דברים אמורים, בתוה"ד, ולאותו שנתן לו המעות ודאי נתרצה. כתב **המקנה**, דלפי זה, אי אמר שמכר למי שלא נתן המעות, אינו נאמן, דהא אינו זוכר המכירה, דלא רמיא עליה למידק, אלא דתלינן דנתרצה למי שנתן לו המעות. אבל **הרא"ש בבבא מציעא** (פרק א סימן ב) כתב בדעת **רש"י**, דאפילו אמר בהיפוך נאמן. וביאר המקנה, דסבר, דלית ליה לרש"י כלל האי סברא דמסתמא נתרצה ומכר החפץ למי שנתן המעות, אלא דפריך הש"ס דעל ידי דמידכר נתנית המעות, מידכר נמי קנין המקח, ונאמן אפילו כשאומר להיפוך.

כו) בא"ד, דמאי יש לנו להאמינו טפי מעד אחד דעלמא. תירץ **הריטב"א**, דרבנן הימננהו במילתא דשייך בה ולא איכפת ליה, שאינו נוגע בדבר ולא משקר, כחיה שהאמינה לאתרו. ולהכי פריך, דכיון דנאמן לאתרו אף דאין מקחו בידו, משום דאיכא זווי מדקדק בדבר וזכור ממי קיבלם, ליחזי וזוי ממאן נקט.

כז) בא"ד, ולפי זה גרסינן ולא ידע, ולא גרסינן ולא ידיע, דמשמע דלא חיישינן לידיעתו. כתב **המהרש"א**, דכוונתם לאפוקי מפירוש **רש"י** דגרסינן ולא ידיע, **דלרבינו תם** דקאי אמקחו בידו, איירי דאיהו נמי לא ידע, דאי ידע ממי קיבל זווי מדעתיה, חיישינן ליה אף אם לא ידע למי מכר, דאנן סהדי דממי שקיבל נתרצה, או משום מיגו. וכתב עוד, דמה שכתבו ד"צריך לומר שלא ידע שאם ידע וכו', הוא לשון גליון **מתוס' ישנים**.

כח) בא"ד, וליהוי כעד אחד לפטור את מי שמיטיע אפי' משבועת היסט. כתב **בחדושי הגרע"א (בבא מציעא ב:)**, **דרש"י** לא נחית לפרש הכי, משום דסבירא ליה דעד המסייע אינו פטור משבועה.

דף עד ע"א

א) רש"י ד"ה וניחזי, הא ודאי מדכיר דכיר זווי דמאן קביל. כתב **הר"ן** (לא. מדפי הרי"ף), דאינו נאמן אלא כשהלוקחין עומדין לפניו כדאמרין בדיין בסמוך. וכתב **הקצות החושן** (סימן רכב, א), דמפירוש **רש"י בבבא מציעא** (ב: ד"ה וניחזי זווי דכתב, כיון דלא עליה רמי לאסהדי, לא דק להיות נזכר משהלכו לפניו הי מדעתו וחי בעל כרחו, מוכח, דאי נקט זווי מחד, נאמן אף שאינם לפניו.

ב) גמ', נאמן דיין לומר לזה זכותי ולזה חייבתי. כתב **הריטב"א**, דאיירי בדיין מומחה לריבים שיכול לכוף הנתבע לדון לפניו. אי נמי שאינו מומחה, וקבלהו הבעלי דינין עלייהו. ובשלשה והם בית דין נאמנין לעולם כעדים דעלמא, דדיין מעיד על שנידון לפניו.

ג) גמ', ונחזי זכותא מאן נקוט. כתב **הריטב"א**, דלאו אסיפא קאי, דכיון דלא מהימן מנפשיה אמאי מהימן משום זכותא דנקיט האי. אלא ארישא פריך, דלמה לן לנאמנות הדיין, נחזי זכותא מאן נקוט. וכתב **הקצות החושן** (סימן כג סק"א), **דהרי"ף** (לא. מדפי הרי"ף), מיייתי קושיא ופירוקא, דניחזי זכותא ודקריע זכותיה. ולדברי הריטב"א, הא ליכא נפקותא לדינא בהאי מילתא, דבלאו הכי נאמן. וביאר, דדעת הרי"ף דהפירכא קאי אסיפא, ונפקא מינה דגם בנסתלקו מלפניו נאמן על ידי הפסק דין, [וכדכתב **השולחן ערוך** (שם, סעיף א) דבנסתלקו מלפניו, אינו נאמן. אם אין בידו פסק דין, וטעמא, משום דכיון דאיכא פסק דין, נותנין הקרקע למי שיש בידו הפסק, דאם יאמר אירך כבר זיכה אותי, הרי הדיין נאמן יותר לומר שלא זיכהו, ואם יאמר לא זיכה לחבירי, הרי הוא זכאי על ידי פסק דין, דהא השתא נמי אי בעי בשודא הדין עמו.

ד) רש"י ד"ה וניהדרר ונידינינהו, למה לי כולי האי למימר אינו נאמן מה לנו ולאמונתו, נהדר **הוא עצמו או אחר** וידונם לפי טענותם. (ומשמע שגם הוא יכול לדונם) אמנם **הריטב"א** פירש, דפריך אמאי **מהני** כיון דאפשר לן למחזי דינא היכי הווי נדיינינהו אן. (ומשמע שהוא אינו יכול לדונם)

ה) גמ', בשודא דרייני. הקשה **הרשב"א**, דאי איכא סהדי דפסק להו דינא, נחזי מאי קאמרי, דסהדי מידק דייקי. ואי דליכא סהדי, נהימניה בין בשודא דרייני בין בשאר דיני, אף דאין בעלי הדין לפניו, מיגו דאי בעי אמר לא פסקית דינא. ותירץ, דבשודא ליכא מיגו, דמאן דוכי לא מקבל מיניה דליהדרר לידוינינהו, דמיסתפי דילמא הדר מחייב ליה. ואפילו בשאר דינין דעלמא, נמי אינו יכול לטעון שלא פסק, דבעלי הדין מודים זה לזה שנפסק הדין, ואין לדיין יותר שייכות לאותו דין

ו) תוס' ד"ה שודא דרייני, בתוה"ד, והתם אי אפשר לפרש פירוש הקונטרס. **רש"י בגיטין** (יד: ד"ה **שודא** פירש, דשודא דהתם היינו כראות עיניו של השליח.

ז) בא"ד, דכל מה שירצה הדיין לעשות יעשה. כתב **השלטי גבורים** (לא. מדפי הרי"ף, אות ד'), דלאו דוקא מוקמינן בשודא דרייני, והוא הדין כשקיבלהו לדונם כאומד דעתיה, דאינו יכול לחזור ולדון אותם שוב, שמא יהפוך לבבו באומד דעתו. וכתב **הש"ך** (חו"מ סימן כג סק"ג), דהיינו **כרש"י ד"ה בשודא דרייני**, דשודא דרייני הוי למי סבירת לב הדיין נוטה יותר, וחיישינן שמא יהפוך לבבו. אבל **לתוס' ד"ה בשודא דרייני**, יכול לחזור ולדון, דמסתמא לא יהפוך סברתו ראשונה.

ח) בא"ד, מה לנו דיין קבוע, פשיטא דסברת רב נחמן לא הוה עדיפא מסברת רב ששת. **הר"ן בכתובות** (נד. מדפי הרי"ף) תירץ, דדיין מומחה עדיף טפי, דיש לו שיקול הדעת טפי לאמוד את דעת הנותן.

העור סימן ז), דמכל מקום יהא שתוקי, דהא לא ידעינן מי אביו. ותירץ, דשתוקי אסור משום שאמו לפנינו, ואנו דנין בה, ממי נתעברה, ואף ברוב כשרים חיישינן דלמא אזלא לגבייהו והוי קבוע. אבל אסופי דאמו אינה לפנינו, והנידון בבנה, אף אי נימא דאזלא לגבייהו והוי קבוע, התינוק גופיה הוי פירש ומרובא פריש. אלא, דרבנן אסרוהו משום רגלים לדבר השליכותו, וכשיש בו סימן, כשר. ולפי זה, שתוקי שלא נבדקה אמו עד שמתה, דהנידון בבנה דפריש, אי הוו רוב כשרים, מכשינן ליה. **והשב שמעתתא** (ש"ד פ"ח) תירץ, על פי מה שכתב **הרשב"א בתורת הבית הארוך** (בשער ראשון מדיני תערובות), דקבוע כמחצה על מחצה, דוקא שלקח מהקבוע, אבל אם לקח מהקבוע ונפל מידו, אין זה קבוע, דהספק הוי בדפריש. ולפי זה, אם אמו בפנינו הולד קבוע מדאורייתא, דאמו שנתעברה במקום הקביעות, הויא כלוקחת העובר ממקום הקביעות, וכיון דהלוקח לפנינו, אסור לכולי עלמא. אבל כשאינה לפנינו, אף הדעובר בא ממקום קביעות, כיון דלדידן נולד הספק בפריש, וכנפל מן הלוקח, דכיון דאינו לפנינו שרי.

טז) גמ', שם. הקשה **בחדושי המהרי"ט**, דאי מיירי בצדידי רשות הרבים, הא אינו אסופי (כדלהלן), ואי ברשות הרבים, על כרחך הוי אסופי, דמשום רעבון לא קטלא ליה. ותירץ, דמיירי ברשות הרבים, וכיון שיש סימנים הניכרים שחסה עליו, תלינן שהושלך משום רעבון בצדידי רשות הרבים, ונתגלגל ונשמט לרשות הרבים. אבל בשני רעבון, אף דאיכא רוב דמשליכות משום רעב, כיון דנמצא ברשות הרבים, מוכח דמשום זנות הוא, ולא אמרינן דנשמט, דחוקה כאן נמצא כאן היה, כל דליכא הוכחה בגופו לומר דחסה עליו. **יז) רש"י ד"ה בשני רעבון,** שהרבה נשלכין לא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת קול. **הרמב"ם** (פ"טו מאיסורי ביאה ה"ל) כתב, דבשני רעבון נאמנין, שמשום רעב השליכיהו כדי שאחרים יאכילו אותו, ולפיכך שתקו עד שנאסף.

יח) גמ', במה דברים אמורים שלא יצתה וחזרה אבל יצתה וחזרה אינה נאמנת. כתב **הריטב"א**, דדוקא בהא לא הימננה כל זמן שיצתה, דכיון שנתעלם כל כך מעיניה לא סמכו שתדע להכיר מי הבכור, אבל לומר שאינו נתין וכיוצא בו, נאמנת, כל זמן שלא קרא ערער.

יט) גמ', שלש נשים שהיו ישינות במטה. כתב **התוספות הרא"ש**, דאין לטהר מטעם ספק טומאה ברשות הרבים, דהא איכא שלש נשים, ואיתא בנוזיר נו. דהיכא דאיכא ג' בני אדם חשוב רשות הרבים. משום דחשיב מקום סתירה, אפילו היכא דאיכא נשים הרבה, כרתנן, לא יתייחד איש עם שתי נשים, וספק טומאה גמרינן מסתירת טוטה. ועוד דדמי לשנים שהלכו בשני שבילין, דממה נפשך אחד טמא. ועוד, דמפרש בירושלמי דלא ילפינן מעת לעת שבנדה מסוטה, משום דלא דמי טומאה היוצאה מגופו, לשאר טומאות.

כ) גמ', נאמנת חיה לומר זה כהן זה לוי זה נתין וזה ממזר. כתב **הר"ן** (לא. מדפי הרי"ף), דרבנן הימננה, כיון דאי אפשר בענין אחר. וביאר **הפני יהושע**, דמהימנא מדאורייתא מדינא דעד אחד, וכונת הר"ן, דאף דעשו מעלה ביוחסין דבעי שני עדים, בחיה לא תקנו כן, כיון דאי אפשר בענין אחר. אבל **החזון איש** (אבן העזר סימן נט אות כ') פירש בדעת הר"ן, דחיה נאמנת מדרבנן, דהא מדאורייתא שרי בממזרת ובבת ישראל, דהוי ספק ממזר, אלא דרבנן אסרוהו, ולחיה הימננה. אבל אינה כעד אחד, דהא בדבר שבערה בעי שני עדים,

כא) גמ', לעולם אימא לך ערער חר. הקשה **הר"ן** (לא. מדפי הרי"ף), אמאי מהני ערער חר, הא קיימא לן דכל מקום שהאמינה התורה עד אחד, הרי הוא כשנים. ותירץ, דדוקא במילתא דעבידא לגלויי חשיב כשנים, אבל הכא אינה נאמנת אלא מפני שעל פי רוב אי אפשר בלאו הכי. **והפרישה** (אבן העזר סימן ד ס"ק נט) כתב, דערעור מהני דוקא לפני שהעידה החיה.

כב) גמ', איכא דליכא חזקה דכשרות חר נמי מהימן. כתב **החקרי לב** (סימן ו'), דאין המערער נאמן לגמרי נגד החיה, והולדות הוו ספק ממזר. וכדמשמע מדנקט "אינה נאמנת", ולא קאמר "נאמן המערער". והא דקאמר "חד מהימן", היינו, דנאמן בעדותו כי היכי דליהוי עד אחד בהכחשה.

כג) רש"י ד"ה זה כהן זה לוי, נשים שילדו בבית אחת אשת כהן ולוי נתין וממזר. משמעות דבריו דילדו כולם. אמנם **הרמב"ם** (פ"טו מאיסורי ביאה ה"ב) כתב, נאמנת חיה לומר זה הבן כהן הוא או לוי או נתין או ממזר וכו' והרי הבן בחזקת כשר ואין לו ייחוס. וכתב **החזון איש** (אבן העזר סימן נט אות כב), דמשמע דלא איירי בכמה נשים שילדו, אלא בילד אחד דלא ידעינן מה טיבו, ונאמנת החיה מדין עד אחד, כיון דאינה מעידה נגד חזקה. אמנם הקשה, הא מה שהמעידה שהוא ממזר הווי דבר שבערה ובעינן תרי עדים, ונשאר בצריך עיון, ועיין מה שהקשה עוד.

כד) רש"י ד"ה בזמן שמקחו בידו, דרמיא עליה למידק שלא לחזור לו מזה ולהחזיר לו דמיו. כתב **הפני יהושע**, דלא פירש **כתוס' ד"ה במה**, משום דפירש למסקנא, דאיירי בדנקיט זווי מתרווייהו, ולא ידיע. ולפי זה ליכא מיגו, כיון שהם אינם יודעים למי נתרצה. ואפשר, דאפילו אי הוה יהיב ליה לא שקיל, שאין רוצה בממון שאינו שלו, והיה הדין שיחלוקו. ועוד פירש, דרש"י אויל לשיטתו **ברש"י ד"ה נאמן בעל המקח**, דסיפא דברייתא דלעיל היא. ומסתמא כולוהו בחדא טעמא איירי, וכי היכי דנאמנות החיה משום דייקא, ונאמנות הדיין משום דרמיא עליה למידכר, הכי נמי נאמן בעל המקח

פחותה מבת ג' שנים, אסורה משום זונה. וטעמא, לפי שבאה מן העובדי כוכבים השטופים בזימה. וכן כתב הרמב"ם (פי"ח מאיסורי ביאה ה"ג), והראב"ד (שם) השיג על דבריו וביאר כרש"י.

(כב) תוס' ד"ה הכי קאמר, דלאו עיקר קושיא היא דפריך הא תנא לה רישא. ביאר **המהרש"א**, דהיינו משום דאיכא למימר דלאו היינו רישא, דברישיא שרי נמי גר בממורת, והכא לא שרי אלא כל הפסולים לבא בקהל. אלא דבהא סמיך נמי אסיפא דקתני ר' יהודה אוסר, והיינו כתנא קמא, ומוכח דשרי נמי גר בממורת, ואהא פליג ר' יהודה.

(כג) ד"ה והרי, בסוה"ד, שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהן ומותרת בממור. כתב **המהרש"א**, דאין זה מדוקדק, דהא תלמודא לא קאמר הכי, אלא בגר גופיה, שמותרת בממורת ובכהנת. והביא **מהתוס' ישנים**, דסמיך אהא דהוה מצי למיפרך כרבסמוך, הרי גר שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהונה ומותרת בממור.

(כד) בא"ד, שם. כתב **הרמב"ם** (פט"ו מאיסורי ביאה ה"ט), גר שנשא בת ישראל, הולד ישראל לכל דבר ואסור בממורת. וכתב **המקנה**, דסבר, דהא דאמרה הגמ' "והרי גר שנשא בת ישראל שכהן מותר לישא בתו ומותרין לבוא זה בזה", היינו שהגר עצמו מותר לישא ממורת, אבל בתו אסורה. והר"ן (ל: מדפי הרי"ף) הקשה על הרמב"ם, אמאי אינו מתייחס אחר אביו, ויהא כגר דמותר בממורת.

(כה) תוס' ד"ה מאי, בתוה"י, דהא ר' יהודה נמי דריש סמוכין. תירץ **הפני יהושע**, דר' יהודה לא דריש סמוכין אלא משום דמוכח או מופנה, והכא הא דריש ליה להא מילתא גופא דאסור באנוסת אביו, ותו לא הוי מוכח ולא מופנה.

(כו) רש"י ד"ה אי הכי אמאי ר' יהודה אוסר, הני ודאי לא איקרי קהל דהא לא חוו לבא בקהל. כתב **המקנה**, דאין זה מוכרח, דהא פצוע דכא אסור בממורת, אף דכתיב ביה "לא יבוא בקהל". ומשום דאיהו נמי איקרי קהל לענין דאסור בממורת. ופירש, דפרכינן הכי, משום דכתיב גבי עמוני "דור עשירי לא יבוא להם בקהל ה'", ודרשינן לעיל (טט). הלך אחר פסולו, ומיירי שנשא בהיתר, דאי לאו הכי למה לי קרא, הא לא משכחת דור עשירי כלל, כיון דהנקיבות מותרות. ועל כרחך דאשמועינן קרא, דאפילו נשא בהיתר דהיינו מצרית שניה, אסור בקהל. ומוכח, דפסולים מותרים לבוא זה בזה, ואמאי אוסר ר' יהודה.

דף עה ע"א

(א) גמ', לאפקוי מצרי שני שאין זרעו פסול. כתב **הריטב"א**, **דהראב"ד** פירש, דלא קאמר שאין זרעו פסול כלל, אפילו לכהונה. דהא אמרה הגמ' **ביבמות** (עו), דלריש לקיש מצרי שני בבת ישראל, בתו פסולה לכהונה. אלא הכי קאמר, דאין זרעו פסול "כמיהו", דאיהו פסול אף לקהל ישראל, ובתו אינה פסולה אלא לכהונה. דהיינו דמוכח דבתו כשרה בקהל ישראל, מדכתיב "בנים אשר יולדו להם", ואי סלקא דעתך דזרעו אינו פסול אף לכהונה, מה מוכח מהאי קרא, הא לא שרי קרא לזרעיה בקהל כהונה. **והריטב"א** פירש, דסוגיין אולא כר' יוחנן, דהוא בעל המימרא, וסבר, דמצרי שני אין זרעו פסול ובתו כשרה לכהונה. ומייתי קרא ד"בנים אשר יולדו להם דור שלישי", משום דפשיט **ביבמות** (שם) דלא שאני בין קהל ישראל לקהל כהונה בהא, ובתו כשרה בתרווייהו.

(ב) גמ', כהן גדול באלמנה שבויאתו בעבירה ופוסל וכו'. הקשה **המהרש"א**, דבברייתא חשיב נמי חלל דפוסל בביאתו, ומאי ביאת עבירה אית ביה, והא לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין. ותירץ, **דביבמות** (סח). ילפינן דכל הפסולין פוסלין בביאה מקרא ד"כי תהיה לאיש זר", ופרכינן דחלל דלאו זר הוא לא יפסול, ומשני דאמר קרא "לא יחלל זרעו", ומקש זרעו לו דמתחלל. ולפי זה הא דיליף הכא מכהן גדול לא קאי אחלל, דהא כתבו **התוס' ד"ה ושניהם**, דהכא נחית לפרש דלא תקשי מכהן גדול, אבל הני דיליף מקרא ד"כי תהיה לאיש זר", אבל חלל דלאו מהאי קרא יליף, לא בעי ביה ביאת עבירה.

(ג) תוס' ד"ה ושניהם, בתוה"י, מאי קאמר דלמדה מכהן גדול והא עיקר דרשא וכו', מכי תהיה לאיש זר. הקשה **הפני יהושע**, דהא ודאי דהקשו לתנא קמא, דר' יוסי יליף מאלמנה לכהן גדול דכל שאין זרעו פסול אינו פוסל, דליכא למילף מ"כי תהיה לאיש זר", ומאי משני דהיינו דלא תיקשי מאלמנה לכהן גדול, הא לתנא קמא לא קשיא מאלמנה לכהן גדול, דשפיר פוסל ומחלל זרעו. ועוד, הא התם ביבמות, בתר דילפא הגמ' מ"וכי תהיה לאיש זר, הקשתה, אם כן נימא דהווייה תפסול, או דבעינן לפסול הווייה וביאה. ומסיק, דומיא דכהן גדול באלמנה, מה התם מביאה לחוד כו'. ולפי זה, כיון דקתני בברייתא דידן "שבאו על הכהנת וכו'", דמשמע דפסולה בביאה בלבד, שפיר הוצרך לילפותא מאלמנה לכהן גדול. והא דמייתי הגמ' שם, לילפותא ד"לאיש זר", היינו משום דכולה מילתא לא מצינן למילף מאלמנה, דהוה אמינא אין חלל אלא מאיסור כהונה. אבל לכתר דגלי לן קרא דאף שלא מאיסורי כהונה הווי חלל, שפיר ילפינן מאלמנה לכהן גדול דמיפסלה בביאה. ונשאר בצריך עיון.

(ד) גמ', למעוטי אלמנת עיסה שפסולה לכהונה. כתב **הריטב"א**, דפשיטא ליה בבתו דפסולה לכהונה טפי מאלמנתו, משום דבתו לית לה חזקת כשרות, מה שאין כן אלמנתו.

(ה) רש"י ד"ה אלמנת עיסה, אלמנת ספק חלל שהיתה מעורבת בספקות, בעלה היה

(ט) גמ', שלשה נאמנין על הבכור אלו הן חיה אביו ואמו. כתב **החזון איש** (אבן העזר סימן נט אות כ'), דלדעת הר"ן (עיין לעיל עג: אות כ'), נאמנים מדרבנן, והא דירוש פי שנים על ידי עדותן, משום דהפקר בית דין הפקר. אבל **התוספות הרא"ש** כתב, דילפינן דנאמנין, מדאמרינה תורה לאב להעיד על בנו, ולהעיד שהוא בכור אף שהוא קרוב, לפי שרגיל להכיר בבניו יותר מאחר, וכן חיה נאמנת לאלתר ואמו כל שבעה, לפי שאין אחר רגיל לידע.

(י) רש"י ד"ה כל שבעה, שעדיין אין אביו מכיר בו שלא יצא מתחת ידי אמו ליכנס לברית, מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו. כתב **הלחם משנה** (פ"ב מנחלות הי"ד), דמשמע דתוך שבעה אין אביו נאמן אלא אמו, שעדיין לא מסרוהו לאביו לברית. וכתב **האילת השחר**, דלרש"י, על כרחך הא דמכירו לאחר שבעה, היינו על ידי שאמו אומרת ומכירה לו, ומוכח דהכרת אָם, נמי מדאורייתא, דאי לאו הכי היאך יכירו האב מדאורייתא לאחר שבעה. ולפי זה הקשה, אמאי אינה נאמנת לאחר שבעה. והר"ן (אבן העזר ד' כ') כתב, דלרש"י האב נאמן משעת לידה, אלא דאין מוטל עליו להכירו אלא משעת המילה. **והרמב"ם** (שם) כתב, שלשה נאמנין על הבכור וכו'. אמו כל שבעת ימי הלידה, אביו לעולם. וכתב הלחם משנה, דמשמע דנאמן אף תוך שבעה. והוסיף, דשמא יש לפרש דלעולם דקאמר היינו מלאחר שבעה.

(יא) גמ', כך נאמן לומר זה בן גרושה. הקשה **התוספות הרא"ש**, דאין אדם משים עצמו רשע. ותירץ, דאיירי שאומר שבעה שנשאה לא ידע שהיתה גרושה.

(יב) רש"י ד"ה והכמים אומרים אינו נאמן, אבן גרושה וחלוצה הוא דפליגי. הקשה **התוספות הרא"ש**, דלקמן (עד). אמרה הגמ', בשלמא לר' יהודה היינו דכתיב יכיר, אלא לרבנן יכיר למה לי, ומשני בצריך היכירא, אלמא אכולה מילתא פליגי.

(יג) תוס' ד"ה כשם, מנא ליה לר' יהודה הא דנאמן לומר זה בני בן גרושה וחלוצה. **הרשב"ם בבבא בתרא** (קכו: ד"ה כך נאמן פירש, דנאמן מסברא, מדכתיב "יכיר", מה לי בכור מה לי לדבר אחר.

(יד) גמ', ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל. כתב **התוספות הרא"ש**, דהוצרך להביא כאן הא דר' יהודה אמר שמואל. דלא נימא דמשום הכי לא תני התם "וכן היה אבא שאול וכו'". דאי הוה תני לה, הוה משמע, דמשמעות דברי אבא שאול, שכשם שרבן גמליאל אמר דבריו משמיה משמיה דר' אליעזר, כך אמר אבא שאול משמו. אבל לא שאמר כדברי ר' אליעזר עצמו משום דהוי שמותי. אלא תני למילתא דאבא שאול באפי נפשה, לאשמועינן דהכי סבר. אבל השתא דאיתמר הא דרב יהודה אמר שמואל. פריך שפיר, דמדפסיק כרבן גמליאל, אף אי תני ליה התם, ידענו דאבא עצמו שאול סבר לה.

(טו) גמ', חדא להכשיר בה. כתב **הרא"ש** (כתובות פ"א סי"ח), דנאמנת בטענת ברי דידה. ובחדושי הגרע"א (כתובות יג:) כתב, דנאמנת מדין עד אחד נאמן באיסורין. ואף דעד אחד אינו נאמן כנגד חזקה, וכל שכן נגד רוב, שאני הכא דהוי רק בירור וגילוי מילתא.

(טז) גמ', וחדא להכשיר בבתה. כתב **הריטב"א** (כתובות יג:), דטעמא, משום דחזקת כשרות דאם מהני לבת. והר"ן (כאן ל: מדפי הרי"ף) כתב, דטעמא משום דמדאורייתא שתוקי מותר לבא בקהל, ואסור מדרבנן, ורבנן הימננה לאם אף כנגד רוב פסולין.

(יז) מתני', כל האסורין לבא בקהל מותרים לבא זה בזה וכו'. כתב הר"ן (לא). מדפי הרי"ף, דרבנן סברי, דכיון דשתוקי ואסופי נאסרו משום מעלה, לא עבוד רבנן מעלה אלא לגבי כשרים, אבל זה בזה מותרין. ור' אליעזר סבר, דאפילו בהן עבוד רבנן מעלה. **והתוספות הרא"ש** (לעיל עג.) כתב, דר' אליעזר סבר דאסור שתוקי בממור, שמא ישא אחותו מאביו.

(יח) מתני' וספיקן בספיקן אסור. כתב **התוספות ר"י** (לקמן עה:), דצריך לומר, דסבר ר' אליעזר דקהל גרים לא איקרי קהל, דאם לאו הכי למי ינשאו הספיקות.

(יט) גמ', מידי גר בממורת קתני. הקשה **המקנה**, דלרש"י (כתובות לא.) ד"ה נתניה, דנתינים אסורין מדרבנן, דודו גור עליהם עבודת. דהיינו דמן התורה גרים גמורים הם. בעינן למימר, דהא דממורים ונתינים מותרים זה בזה, היינו משום, דקהל גרים לא איקרי קהל. ור' יהודה דאוסר סבר, דאיקרו קהל. ולפי זה מאי מקשה "מידי גר קתני", והא חשיב לעיל נתינים בכלל האסורין לבוא בקהל, ושפיר פליג רבי יהודה. ותירץ, דרש"י כתב כן לפי מסקנא דסוגיין, דכל האסורים היינו גר עמוני ומואבי, ולא קאי על הני דתני בריש פרקין, אבל להסלקא דעתך, דכל האיסורין קאי על הני דלעיל, על כרחך דנתינים אסורין מדאורייתא.

דף עד ע"ב

(כ) גמ', כל האסורים לבא בקהל כהונה וכו' מותרין לבוא זה בזה. ביאר **הפני יהושע**, דטעמא דתליא ההיתר בממורת בהא דפסול לקהל כהונה. משום, דפשטא דקרא "דקהל ה'", קאי אכהנים. ואף לכתר דכתיבי קהלי יתירי לרבוויי, אין מקרא יוצא מידי פשוט. ולוים וישראלים הוו "קהל ה'" מחמת שראויין לבא בקהל כהנים. ועל כן הפסול לקהל כהנים, לא הוי קהל ה'. ומשום הכי גיורת שאינה ראויה לכהנים מותרת לממור.

(כא) רש"י ד"ה הכי קאמר, בתוה"י, ואפילו פחותה מבת ג' שנים דלאו בת ביאה היא ואין שם משום חשש זנות. אמנם **התוס' ביבמות** (סא.) ד"ה אין, כתבו, דאף בנתגיירה

אמרת דורעם ממזר, הוה בניהם ממזרים, וכי מינסיב לכותים שנשאו אבותיהם כותיות, דהו גרים, הוה גר בממזרת ואסור, דר' אלעזר סבר כר' יהודה. אבל אם הולד כשר, שרי לכלי עלמא דהא ליכא צד ממזרות. והקשו לדבריהם, דלא מצינו דלאחר מיכן נתיגרי, ואדרבה כל היכא שנחלקו אי הוה גרי אמת, לדורם נחלקו ולא לכותים ראשונים. ופירשו, דטעמא דר' אלעזר משום גוי בממזרת, אי נמי משום גר בממזרת, כיון שהיו בהם מקצת שנתגיירו בלב שלם והם ובניהם גרים. או שידעו, שנתערבו בהם כהנים כשרים, שנשאו כשרות והם ישראלים כשרים, ואתו לאיערובי באלו שבניהם ממזרים והוה ישראל בממזר.

(טו) בא"ד, שם. כתב המהרש"א, דדבריהם צריכי עיון, דבקושייתם משמע דהולד כשר אף שלא יתגייר, דאמו ישראלית, דאם לא כן אמאי חיישינן שלא תנשא לעובד כוכבים. ואם כן, מה תירצו דולד כשר אויל בתר העובד כוכבים, וליכא למיחש אם ינשאו לעובד כוכבים. וכתב, **דברפוסים חדשים** הגיהו, "דליכא למיחש לכך אם ינשאו", דהיינו דאין הולד כשר ממש, אלא דאם נתגייר ונשתחרר אינו ממזר. וכדכתבו **בפסקי תוספות**, דעובד כוכבים הבא על בת ישראל הולד כשר והוה עובד כוכבים. והוסיף המהרש"א, דטפי נראה דאף בשינויא סברי תוס' דהולד כשר קודם שיתגייר וישתחרר, וכדמוכח **מהטור** (אבן העזר סימן ז'). אלא דעיקר הקפידה ד"כי יסיר", הוה בבן בתר מן העובד כוכבים שקרוי בנך, אבל בן בנך הבא מן העובדת כוכבים אינו קרוי בנך. ומשום הכי אם הולד כשר ואינו ממזר, אין לחוש ל"כי יסיר", שהרי הוא בנו שהולך אחריו. אבל אם הולד ממזר לא שדיין ליה בתר עובד כוכבים, אלא בתר אמו, וכיון שנוול בעבירה הוה ממזר. והפני יהושע כתב, דדבריו דחוקין, אלא דקושטא דמילתא לא ברירא להו להתוס' הך מילתא, ובקושייתם הוה משמע להו בפשיטות דהולד כשר לגמרי ודינו כישראל, ובשינויא רצו לומר, דמסוגיין מוכח דהוה כעובד כוכבים עד שיתגייר.

(טז) בא"ד, ולפירושו אם מקבלים עליהם גירות גמור ליכא למיחש למידי שהרי גר מותר בממזרת. כתב הפני יהושע, דהתוס' הקשו לשיטתם **לעיל** (עמוד א') **ד"ה כותי**, דלר' אלעזר גר מותר בממזרת. אבל **לרש"י** (שם) **ד"ה בההוא**, אליבא דר' אלעזר גר אסור בממזרת, ולא קשיא מידי. [ועיין לעיל אות יד].

(יז) תוס' ד"ה השתא, בתוה"ד, ורבינו שמשון מקוצי פירש דלאו הא בהא תליא ואפשר דליהו ממזר ואפילו הכי אינו פוסל בביאתו. הקשה הפני יהושע, הא ודאי הא בהא תליא, דאמרינן **לעיל** (עמוד א), דרבן שמעון בן גמליאל מיקל מכלוהו תנאי. דאמר, כל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו, ואתיא ככולי עלמא. וכיון דלגבי איסור חללים גרידא אמרינן דכל שאינו נושא בתו אינו נושא אלמנתו, כל שכן היכא דבתו אסורה משום ממזרות, דאלמנתו אסורה, ושפיר פריך השתא ממזר הוה, מיפסיל בביאתו מיבעיא, והניח בצריך עיון. ותיריך **המקנה**, דדוקא הני תנאי סברי הכי, וכדאמר רב חסדא, הכל מודים באלמנת עיסה שפסולה לכהונה. אבל ר' יהושע ור' יהודה בן בתירה לא סברי לה, וכוותיהו קיימא לן, וכדאיתא **בשולחן ערוך** (אבן העזר סימן ב' סעיף ה'), וכיון דאלמנת עיסה כשירה ובתו פסולה, ליכא למיפרך השתא ממזר הוה, דדילמא ר' ישמעאל נמי סבר הכי.

(יח) רש"י ד"ה שלש מחלוקות בדרב, בכותים וכהנים האמורים בקרא שנשמעו בהם. כתב הריטב"א, **דיש מפרשים**, דאיכא שלש מחלוקות בטעמא דכותי לא ישא כותית. א. ר' ישמעאל סבר, כותים גרי אריות, ונטמעו בהם כהנים פסולים, והוה גוי בישראל. ב. ר' עקיבא סבר, דכותים גרי אמת, אלא שמתירין יבמה נשואה לשוק ובניהם ממזרים, דיש ממזר מחייבי לאוין, והוה גר בממזרת, או כהן בממזרת, שהרי נשמעו בהם כהנים כשרים, ויש מהם שנשאו מינם. ג. ר' אלעזר דאסר נמי משום גר בממזרת, לפי שאין בקיאיין בדקדוקי גיטין, ושרו אשת איש לעלמא ובניהם ממזרים.

דף עו ע"א

(א) רש"י ד"ה ופרכינן איסורא משום שפחה, דעל כרחך עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר אלא שפחה וולדה עבד. הקשה המהרש"א (עו: אות' ד"ה ר' ישמעאל), דמשמע דהולד כשר ממש, דאי אינו כשר אלא על ידי שנתגייר הגר ונשתחרר העבד, איכא למיחש בעבד שנתערב בהן, כמו בשפחה. ו**בתוס' לעיל** (סח:): **ד"ה לימא,** מוכח דהולד עכו"ם. אמנם **האור שמח** (פ"טו מאיסורי ביאה ה"ג) ו**הקובץ שעורים** (בבא בתרא אות כב') כתבו, דדוקא בעכו"ם דאית ליה חייס, הבן מתייחס אחר אביו, אבל עבד דלית ליה חייס ואינו בנו לשום דבר, מהיכי תיתי יהא הולד עבד. ולפי זה, איירי הכא בעבד ומשום הכי הולד כשר, ולעיל איירי בעכו"ם. אבל **האמרי משה** (סימן כו אות יא) כתב, **דמתוס' ביבמות** (דף טז:): **ד"ה בשלמא** מוכח, דבעבד נמי מתייחס הולד אחר אביו לענין איסור עבדות.

(ב) רש"י ד"ה ויש אומרים, בתוה"ד, ואירע ספק אשת איש בקידושי אבותיו. כתב **התוספות רי"ד**, דלהך אוקימתא, סבר ר' אלעזר דגרי אמת נינהו, ושייך בהו ממזר. וכן כתב **המהרש"א**, והוסיף, דמייירי נמי שישראל נשמעו בהם, ולכך כותי לא ישא כותית, דאי לאו הכי גר מותר בממזרת. ואף למאי דמוקמינן בממזר מאחותו ומאשת אח שנתערבו בהן, איירי דנטמעו בהו נמי ישראל, דגר מותר בממזרת.

(ג) תוס' ד"ה מצת, בתוה"ד, היינו דוקא שגם הכותי יאכל ממנה דאם לא כן לא יצא ידי

ספק והיא באה מכחו דהוה לה ספק ספיקא. ו**בכתובות** (יד:). פירש **בד"ה תרי ספיקי**, בשם ר' יוסף טוב **עלם**, דאיירי באשה שהיה בעלה ספק ספיקא, שנתגרשה אמו מבעלה ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ומת בתוך שלשה חדשים, ונשאת לכהן תוך שלשה חדשים, וילדה את זה, דמספקינן שמא אינו בן הכהן, ואם בנו הוא, שמא לא היתה אמו גרושה אלא אלמנה. ולהכי קרי לה עיסה שיש בה עירווי ספיקות הרבה, כעיסה בלוסה. ו**התוס' (שם) ד"ה אלמנת פירושו**, דעיסה היינו משפחה שנשמעו בהם ספק חלל, והוה ספק ספיקא, דכל אחד מבני המשפחה בספק אם הוא אותו ספק שנתערב בהן אם לאו. [ועיין באות הבאה].

(ו) בא"ד, שם. עיין באות הקודמת, וכתב **הפני יהושע**, דמסוגיין מוכח כפירוש **רש"י** דידן, דאי **כתוס' (שם)**, אמאי פשיטא לרב חסדא דבת עיסה אסורה, דקאמר דכולהו תנאי מודים דהאלמנה פסולה משום לתא דבתה, והא איסור הבת נמי לא פסיקא, דהא דמקלינן באלמנה היינו משום ספק ספיקא, ובבת נמי איכא ספק ספיקא. אבל **לרש"י** שפיר קאמר, דלגבי הבת ליכא אלא חדא ספיקא כמו האב עצמו, ומדאורייתא הוה ספק חללה, ומשום הכי אסורה טפי מאמה. [אמנם התוס' פירושו **כהריטב"א** דלעיל (אות ד'), דמעלת האם משום חזקת כשרות, דליתא לבת].

(ז) רש"י ד"ה הלל שונה, משנה אחת בברייתא עשרה יוחסין וכו'. **התוספות רי"ד** פירש, דהיינו מתניתין, שהיתה שנויה כך מימות הראשונים, ומשום דרבי קאתי מבית הלל, קאמר הלל שונה, כדי לייקרה ולומר שאין לחלוק עליה.

(ח) רש"י ד"ה ורב אמר הולד ממזר, ודאי דאמרינן מרובא דעלמא הוא והכל פסולין אצלה. הקשה **הפני יהושע**, דאי הכי מאי מקשה דרב אדרב, והא בכל דוכתא אזלינן בתר רובא, ובגוונא דתלינן ברובא דעלמא רוב פסולין אצלה, הא הוה ודאין בוודאן, ומודה ר' אלעזר. ותיריך, דרש"י נקט הכי בלאו דוקא, דבלאו הכי דילמא אזלא איהי לגבי הארוס, והוה קבוע, וכל שכן אי איכא סברא למיתלי בארוס. ועיקר כוונת רש"י, דמחמינן לומר דהולד ממזר לשווייה כוודאי, אף דאיכא למיתלי בארוס, משום, דאיכא למיתלי ברוב דעלמא דפסולין. והוסיף, דמה שכתב רש"י ד"תלינן ברובא דעלמא דפסולין", איירי בעיר דלא שכיחי בה עכו"ם, או שיש לישראל שכונה לבדה, דאזלינן בתר רוב שכונה. דאי לאו הכי הא עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר.

(ט) גמ', אלא מאי שתוקי שמשחקין אותו מנכסי אביו. כתב **התוספות הרא"ש**, דתרווייהו סברי דאסור בממזרת, אלא דשמואל הוסיף דהולד שתוקי ומשתקין אותו מנכסי אביו, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. אבל לשינויא דקאמר שמואל מאי שתוקי בדוקי, פליגי רב ומשוי ליה ממזר אפילו אי בדקנו את אמו ואמרה דמארוס הוא. וכן ביאר **הרשב"א**. וביאר **העצמות יוסף**, דלהאי שינויא ליכא למימר דלא פליגי, דהא רב קאמר בסתמא דהולד ממזר, ולא קאמר בדוקיין ושואלין את האם ממי נתעברה, אלא ודאי דבכל גוונא הוה ממזר, אבל לשמואל בדוקיין אותה. אבל **המקנה** כתב, דמסוגיא **דכתובות** (יג:). משמע, דרב נמי סבר כרבן גמליאל, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

(י) תוס' ד"ה וכולן מותרין, בתוה"ד, דכל אחד ואחד מותר במינו. כתב **המהרש"א**, דאין לפרש דמינו היינו ממזר בממזרת ושתוקי ושתוקית, אבל ממזר בשתוקית ושתוקי בממזרת לא, דאין זה מינו. דאי הכי, מאי פריך מדשמואל אדשמואל מהא דשתוקי אסור בממזרת, והא איירי בשלא במינו. אלא דבמינו היינו שתוקי בממזרת, דהוה ספק ממזר, וליכא מאן דמחלק ביה, דמאן דמתיר ספק בספק, מתיר נמי ספק בוודאן, ור' אלעזר אוסר בין ודאין בספקן ובין ספיקן בספיקן.

(יא) גמ', ויש אומרים עד שישתקע שם עבודת כוכבים ממנו. כתב **התוספות הרא"ש**, דגרסינן עד שישתקע שם **גוונת** ממנו, שהוא זמן ארוך יותר מעשרה דורות, מדקתני עד שישתקע, ותנא בתרא לטפויי קאתי. וכדאמרינן גיורא עד עשרה דרי לא תיבוי ארמאה באפיה, דמשמע דבציר מעשרה דרי לא משתקע שם גיורתו ממנו.

(יב) תוס' ד"ה כותי, בסוה"ד, מכל מקום גר הוא ומותר בממזרת ולא דמי לשאר ספיקות דמתניתין דשתוקי ואסופי. כתב **הרמב"ן**, דאין לפרש דהשתא ידעינן דאיכא חשש ממזרות בכותים וכדמסקינן **להלן** (עמוד ב'), דאי הכי אמאי לא משני דר' אלעזר סבר כר' יהודה דקהל גרים איקרי קהל, וגר אסור בממזרת. ורב יוסף סבר, דגר שרי בממזרת מעיקר הדין, ואסרוהו מפני דהוה גרים ישנים. אלא הכי קאמר, דכיון דכותים פסולי קהל, חיישינן שמא אחד מהן מוחזק בישראל, ויאמרו ישראל נושא כותית. וכן כתב **הבעל המאור** (לא: מדפי הרי"ף) בדעת אביו.

דף עה ע"ב

(יג) גמ', סבר לה כר' ישמעאל דאמר כותים גרי אריות הם. כתבו **הרמב"ן והריטב"א**, דר' ישמעאל לא סבר להא דקיימא לן **(ויבמות כד:)**, דגר שנתגייר לשם אריות הוה גר. אי נמי, שאני כותים דלא נשתקע שם עבודה זרה מפיהם לעולם אפילו אחר גירות, כדכתיב (מלכים ב' י"ז) "את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים", וגירותם באונס לעולם.

(יד) תוס' ד"ה ור' ישמעאל, בתוה"ד, לימא הולד כשר וכל שכן דאיכא למיחש טפי שלא תנשא לעובד כוכבים. **הרמב"ן והריטב"א**, הביאו **יש שתירצו**, דדוקא כותים ראשונים הוה גרי אריות, אבל זרעם גרים גמורים. הלכך, הראשונים שנשאו בנות ישראל, אי

כמותך. ומה שאמר הגמ' דלענין דיני ממונות לא בעינן לה, היינו היכא דלא הוו סנהדרין. וכן לשון הרמב"ם (פ"ב מסנהדרין ה"א) אין מעמידין בסנהדרין בין בקטנה אלא אנשים חכמים ונבונים מופלגין בחכמת התורה וכו' ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים המיוחסים הראויים להשיא לכהונה, שנאמר והתיצבו שם עמך בדומין לך בחכמה וביראה וביחס. ובהלכה ז' כתב בית דין של שלשה אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים וכו' (א.ד.ב.).

(יב) גמ', וגבאי צדקה משיאים מאי טעמא כיון דמנצו בהדי אינשי ואם איתא דאיכא אית ליה קלא. כתב הרמב"ם (בעמוד א'), דגבי גבאי צדקה אין צריך בדיקה אפילו באמהות, דאידי דמינצו טובא אפילו בפסול הנשים מדקדקין בהם, ואי איכא שום מילתא אפילו מצד האם, קלא הוה ליה.

(יג) גמ', והאיכא אוריה החתי מאי לאו דאתי מחת. כתב בשו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם (סימן כ"ה), דואג האדומי ואוריה החתי ועבד מלך הכושי, אינם מיחס ישראל, אלא גרים הם. **ואבא מארי זצ"ל** היה סובר, שאוריה החתי גר תושב. והקשו שם, מסוגיין דישאל היה. ועוד שהרמב"ם בפירוש המשניות כאן, פירש שמלכי בית דוד לא היו מוציאין אלא מיוחסין, שתהא זכות אבותם מסייעתם. **ובשו"ת תשב"ץ** (ח"ג סימן צ"ו) כתב, דגבי אתי הגיתי, מסקינן מדברי רב נחמן שאמר, "אתי הגתי בא ובטלה", שהיה גר. אבל אוריה וצלק לא נתבאר בגמרא יפה אם הם גרים או ישראלים, ורק דחיה הוא דדחו, "לא דיתבי בעמון", "לא דיתבי בחתי". והביא, שהמפרשים פירשו, דואי כולם ישראלים הם, וקראום על שם מקום ישיבתם מפני שלא היה מבורר לאיזה שבט התייחסו. ונלכאורה יש לומר, דלהר"א בן הרמב"ם, למסקנת הגמ' לענין אתי הגיתי, וד' מאות ילדים, "דאולי לבעותי בעלמא". הדרה בה מהא ד"יתבי בחתי". אלא דאתי מחת והיה גר, דודי לקחו לבעותי עלמא. ודוקא כשמר בו, צוה דוד ליואב להעמידו אל מול פני המלחמה החזקה. (ש.ב.). ועיין באות הבאה.

(יד) גמ', שם. עיין באות הקודמת. הקשה הפני יהושע, היאך סלקא דעתך דאתי מחת והוי מו' אומות, והא הותרה לו בת שבע, וקיימא לן דבגירתן אסירי מ"לא תחתן בם". וכתב, דהשתא סברינן ד"לא תחתן בם" קאי בגיותן, ובגירתן לא הוי אלא מדרבנן, וכדסלקא דעתיה דרבא מעיקרא **ביבמות** (עו.). עוד תירץ, דלאו ד"לא תחתן" איירי באותן שנתגיירו בעצמן, אבל אותן הנולדין מהן לא אסירי אלא מדרבנן, מגזרת דוד דגזר על הנתינים, והאי שעתא דאוריה ודאי קדים לאותה גזירה. וכתב, **דבמדרש** איתא, דאוריה היה נושא כליו של גלית, ונענש דוד על שהשיאו לכת שבע, ואמר לו הקב"ה חיך אשתך נתת לו, ודלא כמסקנת תלמודא דידן. ועיין באות הקודמת.

(טו) גמ', שם. הקשה הבן יהודע, הא כבר תירצה הגמ' גבי צלק העמוני, "דיתבי בעמון" ומאי טעמא הקשתה שוב מאוריה. ותירץ, דהמקשן סבר דאוריה משמע טפי דאתי מחת, משום דנתן הנביא קראו ב' פעמים בדבר ה' בשם אוריה החתי, כדכתיב (שמואל ב' פרק יב) "וזאת אוריה החתי הרגת בחרב ואת אשתו לקחת לך לאשה", וכתבי 'ותקח את אשת אוריה החתי להיות לך לאשה'.

(טז) גמ', וכולן מבני יפת תואר היו ומגדלי בלורית היו. הקשה התוספות הרא"ש, כיצד היו הולכין בחקות הגוים. ובשלמא לדעת רבינו תם בתוס' לעיל (כב.) ד"ה שלא, דמותר לבא על אשת יפת תואר בשבייה קודם שנתגיירה, ניהא דנתעברו בגיות. אבל לדעת רש"י שלא היה בא עליה אלא לאחר כל המעשים הללו, הא הוו ישראלים גמורים. ותירץ, דכיון דבעו לכך כדי לבעותי עלמא, התירו להם. **והרמב"ם** (פ"א מעבודת כוכבים ה"ג) כתב, ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן, הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין. וכתב הכסף משנה, דיש כח ביד חכמים להתיר איסור תורה משום הצלת ישראל, והני ילדים שהיו לדוד נמי הצלת ישראל הוה, דהוו מבעתים את האויבים. ועיין באות הבאה.

(יז) רש"י ד"ה בני יפת תואר, נשים שלקחו אנשי ישראל במלחמה וכו' ומתוך כך היו נוהגים כמשפטי העובדי כוכבים. **רש"י בסנהדרין** (מט.) ד"ה ומגדלי בלורית פירש, דעשו הכי כדי שיראו בעלי אימה ויפחדו מהן.

חובתו. כתב המהרש"ל (גיטין י.), דמשום חימוץ לית בה, דפשיטא שהכותי מתיירא שלא יתן לו הישראל לאכול ממנה, ונזהר בכך. **והמהרש"א** (שם) כתב, דכיון דעיסת ישראל היא, מסתמא הכיר בה דלא החמיצה, במה שאין בו קרני חגבים ולא הכסיפו פניו, דאפילו בצקות של עובד כוכבים שרו בכהאי גוונא.

(ד) מתני', הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות שהן שמנה. כתב הר"ן (לא. מדפי הרי"ף), דמפני בדיקת הארבע צריך לבדוק האחרות, דאין הארבע נבדקות יפה אלא אם בודק שלמעלה מהן. ומשום הכי נקט ארבע אמהות שהן שמנה.

(ה) מתני', לוויה וישראלית מוספין עליה עוד אחת. פירש רש"י ד"ה לוויה וישראלית, לכהן בא לְבַנְסָה. **והרמב"ן** כתב, דגרסינן "לויים וישראלים", ואיירי בין באנשים ובין בנשים. וכדמוכח בירושלמי (בפרקין ה"ה), דכולה מתניתין משום קנס, כדי שיהא אדם מדבק בשבטו ובמשפחתו שהיא בדוקה לו, ולא יהא צריך לטרוח לבדוק. וקנסו יותר בלויים וישראלים מן הכהנים, לפי שאין מדקדקין כל כך ביוחסין ואינן מדבקין במשפחתן.

(ו) גמ', גברי רכי מינצו בהדי הרדי ביוחסין הוא דמינצי אם איתא דאיכא מילתא אית ליה קלא. כתב הבית שמואל (אבן העזר סימן ב סק"ח), דאין להקשות, אמאי היישינן לאם אביה משום ממורת, ולא אמרינן דאי אָם אביה היתה ממורת אף אביה הוא ממוזר ומדוע אינו מפורסם. דיש לומר, דכיון דממורתו מצד האם אינו מפורסם.

(ז) תוס' ד"ה הנושא, בתוה"ד, אבל אין לפרש דמיירי בישראל הבא לישא אשה כהנת ורוצה שיהא בנה כשר לכהונה. כתב המהרש"ל, ד"בנה" לאו דוקא, וכונתם לולדה דהיינו בתה. **והמהרש"א** פירש, דבנה היינו בנה של בתה, אם תשא לכהן, שיהיה בן בתה נמי כשר לעבודה.

(ח) תוס' ד"ה צריך, פירש בקונטרס בודקין משום חשש דממורת ולא נהירא וכו', ומאי קאמר הא הוזהרו לינשא לממזרים. כתב התוס' יו"ט (בפרקין משנה ד), דלא היו לפני התוס' דברי רש"י בד"ה לא הוזהרו, דכיון דלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין, רבנן נמי לא עבדו בהו מעלה לאצרוכניהו בדיקה, ואפילו מחמת ממורות ושתוקות. **והפני יהושע** כתב, דיש לומר דהתוס' ידעו דיש לפרש כרש"י, דכיון דאשכחן בפסול חללות שהחמירה התורה בזכרים כשרים טפי מנקיבות כשירות לענין איסור פסולי כהונה. הקילו רבנן אף בפסולי קהל בנקיבות טפי מבזכרים לענין בדיקה, דהוי מעלה בעלמא. ולא פירשו הכי, משום דעיקר התיורן חסר מהספר, דמדאמרינן "מסייע ליה לרב דאמר לא הוזהרו כשירות לינשא לפסולין", משמע, דאיירי בפסולי כהונה דאיירי בהו רב, ומשום הכי הוסיפו מסברא דנפשייהו ביאור יותר מספיק, ואפשר דרש"י נמי יש לפרש כן.

דף עו ע"ב

(ט) גמ', אמר רב משנתניו כשקרא עליו ערער. כתב הר"ן (לא: מדפי הרי"ף), דלרמב"ן, רק בחשש ממורות בעינן קריאת ערער, מפני שמכירין ישראל ממזרים שביניהם, אבל בחשש חללות צריך לבדוק אף בלא קריאת ערער. אבל, יש מפרשים, דלרבנן אף בחללות אין צריך לבדוק כל שלא קרא ערער.

(י) רש"י ד"ה כשקרא עליו ערער, אלא אם קרא עליה שני עדים שמץ של פסול ולא שמעידים עדות גמורה אלא יציאת קול. כתב הרמב"ם (פ"ט מאיסורי ביאה ה"ח), משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן עבדות הרי זה ספק. והקשה החזון איש (אבן העזר סימן א סק"א), הא אי נתערב בהו ממזר אסור אף לישראל. ובאר, דמיירי במשפחה דהשתא נולד בהו ערער דממוזר, אבל אי הווחק בהו ממזר מקדמא דנא, עשו מעלה ביוחסין לאסור את כולם.

(יא) גמ', אמר רב והקל מעליך ונשאו אתך בדומים לך. ופירש רש"י בד"ה ונשאו, דאסנהדרין דיתרו קאי. ולכאורה צריך עיון, דהתם היו דיינים בידי ממונות כדמשמע בקראי, דכתיב "כי יהיה להם דבר וגו' ושפטתי בין איש ובין רעהו", (וכן בריש פרשת דברים), ובסמוך אמרינן דהכל כשרים לדון דיני ממונות. (ג.א.) ויש לומר, דהוא מה שדקדק רש"י לפרש סנהדרין דיתרו דאף שדנים דיני ממונות, כיון סנהדרין הם בעינן

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרת היומיו" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיו בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45 – 10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ז

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (ה"ח"ח באהבת הספר ה"ב בפ"ו)